

PROLETARER I ALLE LAND-
FOREN DERE!

**Karl Marx
Friedrich Engels**

**DET KOMMUNISTISKE
PARTIS MANIFEST**

Utgitt av SOSIALISTISK OPPLYSNINGSRÅD

**Karl Marx
Friedrich Engels**

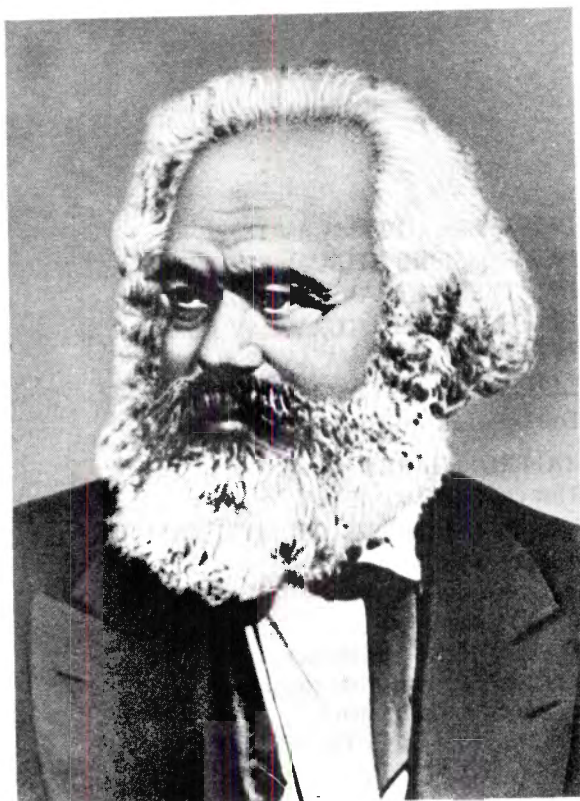
**DET KOMMUNISTISKE
PARTIS MANIFEST**

Utgitt av **SOSIALISTISK OPPLYSNINGSRÅD**

*Trykt i offset hos A/S Duplotrykk
Oslo, 1970.*

INNHOLD:

FORORD TIL DEN TYSKE UTGAVA AV 1872	s. 7
FORORD TIL DEN RUSSISKE UTGAVA AV 1882	s. 8
FORORD TIL DEN TYSKE UTGAVA AV 1883	s. 9
FORORD TIL DEN ENGELSKE UTGAVA AV 1888	s. 10
FORORD TIL DEN TYSKE UTGAVA AV 1890	s. 14
FORORD TIL DEN POLSKE UTGAVA AV 1892	s. 18
FORORD TIL DEN ITALIENSKE UTGAVA AV 1893	s. 19
I. BORGERE OG PROLETARER	s. 22
II. PROLETARER OG KOMMUNISTER	s. 32
III. SOSIALISTISK OG KOMMUNISTISK LITTERATUR	s. 40
1. Den reaksjonære sosialismen	s. 40
a. Den føydale sosialismen	s. 40
b. Småborgerlig sosialisme	s. 41
c. Den tyske eller »sanne» sosialismen	s. 42
2. Den konservative eller borgerlige sosialismen	s. 45
3. Den kritisk-utopiske sosialismen	s. 46
IV. KOMMUNISTENES STILLING TIL DE ULIKE OPPOSISJONSPARTIENE	s. 49
Noter	s. 51

Karl Marx

F. Engels

FORORD TIL DEN TYSKE UTGAVA AV 1872²

Kommunistenes forbund, ei internasjonal arbeidersammenslutning, som under de forholda som da var rådende sjølsagt måtte være hemmelig, ga på kongressen i London i november 1847 undertegnede i oppdrag å forfatte et utførlig teoretisk og praktisk partiprogram, bestemt for offentligheten. Sånn oppsto dette manifestet. Manuskriptet til det blei sendt til London til trykking få uker før februarrevolusjonen.³ Det utkom først på tysk og har blitt utgitt på dette språket i minst tolv ulike opplag i Tyskland, England og Amerika. På engelsk utkom det første gang i 1850 i London i *Red Republican*,⁴ oversatt av Miss Helen Macfarlane, og i 1871 minst i tre ulike oversettelser i Amerika. Ei fransk utgave dukka først opp i Paris kort før juliopprøret i 1848 og nylig i *Le Socialiste*⁵ i New York. En ny oversettelse er under forbereding. På polsk i London kort tid etter det første tyske opplaget. På russisk i Geneve på 60-tallet. Det blei like ens oversatt til dansk kort tid etter at det blei utgitt.

Hvor mye forholda enn har endra seg i løpet av de siste tjuefem åra, er de allmenne prinsippene som er lagt ned i dette Manifestet i det store og det hele like riktige i dag som noen gang. Her og der kunne det gjøres enkelte forbedringer. Den praktiske tillempinga av disse prinsippene vil, som Manifestet sjøl påpeker, over alt og til alle tider avhenge av de historiske vilkåra som til enhver tid foreligger, og derfor legges det ikke noen særlig vekt på de revolusjonære tiltaka som foreslås på slutten av kapittel II. Dette avsnittet ville i dag på mange måter bli utforma annerledes. Med hensyn til den voldsomme utviklinga av storindustrien de siste tjuefem åra og den medfølgende forbedra og utvida partiorganiseringa av arbeiderklassen; med hensyn til den praktiske erfaringa som er vunnet, først under februarrevolusjonen, og enda mer under Pariskommunen, da proletariatet for første gang i to måneder holdt den politiske makta, er dette programmet på enkelte punkter blitt forelda. Særlig har Pariskommunen bevist at «arbeiderklassen ikke rett og slett kan ta det ferdige statsmaskineriet i besittelse og sette det i bevegelse for sine egne formål». (Se *Borgerkrigen i Frankrike, adresse fra generalrådet i den Internasjonale Arbeidersammenslutning*, London, Truelove, 1871, tysk utg. s. 19, der dette er nærmere utvikla.) Videre er det sjølinnlysende at kritikken av sosialistisk litteratur er ufullstendig sett ut fra vår tid, ettersom den bare går fram til 1847, og

like ens at merknadene om kommunistenes forhold til de ulike opposisjonspartiene (kapittel IV), trass i at de i prinsippet framleis er riktige, i praksis er blitt forelda, fordi den politiske situasjonen har endra seg fullstendig, og den historiske utviklinga alt har bragt størsteparten av de politiske partiene som der er nevnt ut av verden.

Manifestet er imidlertid blitt et historisk dokument, som vi ikke lenger har rett til å endre på. Ei seinere utgave må kanskje komme ut med ei innleiing som slår bru over avstanden mellom 1847 og i dag. Denne nyutgava kom for urenta på oss til at vi fikk tid til det.

London, 24. juni 1872

Karl Marx, Friedrich Engels

FORORD TIL DEN RUSSISKE UTGAVA AV 1882⁶

Den første russiske utgava av *Det kommunistiske partis manifest*, oversatt av Bakunin, blei utgitt tidlig i 60-åra⁷ av Kolokols trykkeri⁸. Den gang kunne Vesten bare se på det (den russiske utgava av Manifestet) som en litterær kuriositet. Et sånt syn ville være umulig i dag.

Hvor begrensa det området den proletariske bevegelsen ennå okkuperte på den tida (desember 1847) var, går på det tydeligste fram av siste kapittel i Manifestet: Kommunistenes stilling i forhold til de ulike opposisjonspartiene i de ulike land. Nettopp Russland og De forente stater mangler her. Det var den tida da Russland utgjorde den siste store reserven for den europeiske reaksjon, da De forente stater opptok overskuddet av de proletariske kreftene i Europa gjennom immigrasjon. Begge land forskynte Europa med råmaterialer og var på samme tid marked for salg av dets industriprodukter. På denne tida var derfor begge på den ene eller den andre måten pilarer for den rådende ordninga i Europa.

Hvor forskjellig er det ikke i dag! Nettopp den europeiske immigrasjonen gjorde Nord-Amerika skikka til en kjempemessig jordbruksproduksjon. Konkurransen fra den rister sjølve grunnvollen for europeisk jordeiendom – stor som liten. I tillegg gjorde den De forente stater i stand til å utnytte sine vel-dige industriressurser med ei kraft og i en målestokk som innen kort tid vil måtte bryte Vest-Europas, og særlig Englands, industrielle monopol, som har bestått fram til nå. Begge disse omstendighetene virker på en revolusjonerende måte tilbake på Amerika sjøl. Skrittvis bukker små og mellomstore landeiere,

sjølve grunnlaget for hele den politiske forfatninga, under i konkurransen fra kjempefarmer. Samtidig utvikles et masseproletariat og en fantastisk kapital-konsentrasjon for første gang i de industrielle områdene.

Og nå Russland! Under revolusjonen i 1848-49 var det ikke bare de europeiske prinsene, men også det europeiske borgerskapet som i russisk intervensjon så den eneste redning fra proletariatet, som nettopp var begynt å våkne opp. Tsaren blei utropt til leder av den europeiske reaksjonen. I dag er han revolusjonens krigsfange i Gatsjina⁹ og Russland danner fortroppen i den revolusjonære bevegelsen i Europa.

Formålet med Det kommunistiske manifest var å kunnngjøre den uunngåelig forestående oppløsninga av moderne borgerlig eiendom. Men i Russland finner vi side ved side med kapitalistisk svindel i rask utvikling og borgerlig landeiendom som nettopp har begynt å utvikle seg, at mer enn halvparten av landet eies i fellesskap av bøndene. Nå er spørsmålet: Kan den russiske *obsjtsjina*¹⁰ – som sjøl om den i stor utstrekning er undergravd, likevel er en form for ur gammelt felleseie til jorda – gå direkte over i en høgre form for kommunistisk felleseiendom? Eller motsatt, må den først gå gjennom den samme oppløsningsprosessen som utgjør den historiske utviklinga i Vesten?

Det eneste mulige svaret på dette er i dag: Hvis den russiske revolusjonen blir signalet til en proletarisk revolusjon i Vesten, sånn at de utfyller hverandre gjensidig, vil den nåværende russiske felleseiendommen kunne tjene som utgangspunkt for ei kommunistisk utvikling.

London, 21. januar 1882

Karl Marx, F. Engels.

FORORD TIL DEN TYSKE UTGAVA AV 1883¹¹

Forordet til den utgava som her foreligger må jeg dessverre undertegne alene. Marx, den mannen som hele arbeiderklassen i Europa og Amerika skylder mer enn noen annen, hviler nå på Highgate-kirkegården, og på grava hans vokser alt det første graset. Etter hans død kan det enda mindre enn før bli snakk om å omarbeide eller utfylle Manifestet. Desto mer nødvendig anser jeg det å være enda en gang uttrykkelig å slå fast følgende:

Grunntanken som går gjennom Manifestet – at den økonomiske produksjonen og den samfunnsmessige strukturen som nødvendigvis følger av den i enhver historisk epoke, utgjør grunnlaget for denne epokens politiske og intel-

lektuelle historie; at all historie (siden oppløsinga av det urgamle felleseiet til jorda) følgelig har vært ei historie om klassekamper, om kamper mellom utbytta og utbyttere, mellom undertrykte og undertrykkende klasser på ulike trinn av den samfunnsmessige utviklinga; men at denne kampen nå har nådd et trinn da den utbytta og undertrykte klassen (proletariatet) ikke lenger kan frigjøre seg fra den klassen som utbytter og undertrykker den (borgerskapet), uten samtidig for alltid å frigjøre hele samfunnet fra utbytting, undertrykking og klassekamp – denne grunntanken tilhører ene og alene Marx.¹⁾

Jeg har alt slått dette fast mange ganger, men akkurat nå er det nødvendig at det også står foran Manifestet sjøl.

London, 28. juni 1883

Friedrich Engels

FORORD TIL DEN ENGELSKE UTGAVA AV 1888

»Manifestet» blei offentliggjort som plattform for »Kommunistenes forbund», ei arbeidere sammenslutning som fra først av var utelukkende tysk, senere internasjonal, og som under de politiske vilkåra som var rådende på kontinentet fram til 1848 uunngåelig var en hemmelig forening. Ved forbundets kongress i London i november 1847, fikk Marx og Engels i oppdrag å forberede for offentliggjøring et fullstendig teoretisk og praktisk partiprogram. Manuskriptet blei skrevet på tysk i januar 1848 og sendt til trykking i London få uker før den franske revolusjonen den 24. februar. En fransk oversettelse blei utgitt i Paris kort tid før opprøret i juni 1848. Den første engelske oversettelsen, ved Miss Helen Macfarlane, sto i George Julian Harneys »Red Republican» i London 1850. Det er også blitt utgitt ei dansk og ei polsk utgave.

Med nederlaget for junioppstanden i Paris 1848 – det første store slaget mellom proletariat og borgerskap – blei den europeiske arbeiderklassens

1) »Denne tanken», skreiv jeg i forordet til den engelske oversettelsen, »som etter min mening er bestemt til å gjøre det samme for historievitenskapen som Darwins teori har gjort for naturvitenskapen, hadde vi begge gradvis nærmet oss i noen år før 1845. Hvor langt jeg på egen hand hadde kommet i den retning, går best fram av min »Arbeiderklassens stilling i England». Men da jeg møtte Marx igjen i Brussel våren 1845, hadde han den ferdig utarbeida og la den fram for meg i nesten like klare ordelag som jeg har fastslått den i her» (*Note av Engels til den tyske utgaven av 1890.*)

sosiale og politiske bestrebelser for ei tid trengt i bakgrunnen. I tida som fulgte sto kampen om overlegenhet utelukkende mellom ulike deler av den eiendomsbesittende klassen, akkurat som før februarrevolusjonen. Arbeiderklassen begrenset seg til å kjempe for politisk albuerom og til stillingen som venstrefløya for middelstandens radikale. Over alt der uavhengige proletariske bevegelser fortsatt ga livstegn fra seg, blei de slått ned uten skånsel. Såleis blei sentralledelsen i det Kommunistiske forbundet som da hadde sete i Køl'n, rulla opp av det prøyssiske politiet. Medlemmene blei arrestert, og etter atten måneders varetekt blei de framstilt for retten i oktober 1852. Denne beryktede »kommunistprosessen i Køl'n»¹² varte fra 4. oktober til 12. november. Sju av fangene blei dømt til festningsarrest fra tre til seks år. Umiddelbart etter domsavsigelsen blei forbundet formelt oppløst av de medlemmene som var igjen. Hva »Manifestet» angår, så det fra da av til å være dømt til å falle i glemsel.

Da den europeiske arbeiderklassen igjen hadde samla nok styrke til et nytt angrep på de herskende klassene, oppsto den Internasjonale Arbeidersammenslutning. Men denne sammenslutninga, som blei danna med det uttrykkelige formål å sveise hele det militante europeiske og amerikanske proletariatet sammen til en organisasjon, kunne ikke straks proklamere de prinsippene som var nedlagt i »Manifestet». Internasjonalen måtte ha et program som var bredt nok til å kunne godtas av de engelske fagorganisasjonene, tilhengerne av Proudhon i Frankrike, Belgia, Italia og Spania, og av lassalleane¹⁾ i Tyskland. Marx, som forfattet dette programmet til alle partiers tilfredshet, hadde full tillit til den bevissthetsmessige utviklinga av arbeiderklassen, som uten tvil ville bli resultatet av felles aksjon og gjensidig diskusjon. Sjølve hendingene og det vekslende utfallet av kampen mot kapitalen, nederlagene mer enn seirene, måtte nødvendigvis få folk til å innse det utilstrekkelige ved deres ulike yndlings-kvakksalverier, og bane vei for en mer fullstendig innsikt om de sanne vilkåra for arbeiderklassens frigjøring. Og Marx hadde rett. Da Internasjonalen blei oppløst i 1874, sto arbeiderne tilbake som helt andre mennesker enn sånn som den fant dem i 1864. Proudhonismen i Frankrike, lassalleanismen i Tyskland var i ferd med å dø ut, og til og med de konservative engelske fagorgani-

1) Lassalle erklærte seg personlig overfor oss alltid som en elev av Marx, og sto som sådan på »Manifestets» grunn. Men i sin offentlige agitasjon i tida fra 1862–64, gikk han aldri lenger enn til å kreve kooperative manufakturer understøtta med statlig kreditt. (Note av Engels.)

sasjonene, sjøl om flesteparten av dem for lengst hadde oppløst sine forbindelser med Internasjonalen, nærmet seg gradvis det punkt da presidenten deres året før i Swansea kunne si på deres vegne: »Sosialismen på kontinentet har mistet sin frykt for oss.»¹³ I virkeligheten har »Manifestet» vunnet betraktelig fram blant arbeidsfolk i alle land.

»Manifestet» sjøl kom såleis i forgrunnen igjen. Den tyske teksten hadde siden 1850 blitt trykt opp flere ganger i Sveits, England og Amerika. I 1872 blei den oversatt til engelsk i New York, der oversettelsen blei trykt i »Woodhull and Claflin's Weekly».¹⁴ En fransk oversettelse blei utarbeida etter den engelske utgaven i »*Le Socialiste*» i New York. Siden da er det utgitt minst to mer eller mindre forvrengte oversettelser i Amerika, og en av dem er blitt trykt opp i England. Den første russiske utgave ved Bakunin blei utgitt på Herzens »Kolokol»-trykkeriet i Geneve omkring 1863, og nok en av den helsemodige Vera Zasulich,¹⁵ også i Geneve, i 1882. Ei ny dansk utgave¹⁶ finnes i »Socialdemokratisk Bibliothek» i København, 1885; en ny fransk oversettelse i »*Le Socialiste*», Paris 1886.¹⁷ Etter denne blei det forberedt og utgitt ei spansk utgave i Madrid 1886.¹⁸ Tallet på tyske nyutgaver lar seg vanskelig oppgi, til sammen har det kommet minst tolv. En armenisk oversettelse som skulle vært utgitt i Konstantinopel for noen måneder siden, har etter hva jeg har hørt ikke fått se dagens lys fordi forleggeren var redd for å utgi ei bok med Marx' navn på, mens oversetteren vek tilbake for å kalle den sitt eget verk. Andre oversettelser til andre språk har jeg hørt om, men jeg har ikke sett dem. »Manifestets» historie gjenspeiler såleis i stor utstrekning historia til den moderne arbeiderbevegelsen. For tida er den uten tvil det mest utbredte og mest internasjonale verk i hele den sosialistiske litteraturen, ei felles plattform som anerkjennes av arbeidere fra Sibir til Kalifornia.

Likevel kunne vi ikke da vi skrev det ha kalt det et *sosialistisk* manifest. Med sosialister forsto vi i 1847 på den ene sida tilhengerne av ulike utopiske systemer: Owenistene i England, fourieristene i Frankrike, som begge alt var redusert til ei sekts stilling og gradvis var i ferd med å dø ut; på den andre sida et mylder av samfunnskvakksalvere, som ved hjelp av alskens lappverk og uten den minste fare for kapitalen og profitten, sa seg å kunne rette på samfunnsmessige misforhold av alle slag – i begge tilfeller folk utafør arbeiderbevegelsen, som snarere søkte støtte blant de »dannede» klasser. Hvor stor del av arbeiderklassen som enn hadde overbevist seg om det utilstrekkelige ved utelukkende politiske revolusjoner og holdt fram nødvendigheten av ei fullstendig omdanning av samfunnet, så kalte den delen seg den gang kommunistisk. Det var en uutvikla og grovskåren, reint instinktiv slags kommunisme. Likevel

grep den kjernepunktet og var kraftfull nok til å framdrive den utopiske kommunismen, i Frankrike ved Cabet og i Tyskland ved Weitling. Såleis var sosialismen i 1847 en middelstandsbevegelse, kommunismen en bevegelse blant arbeiderklassen. Sosialismen var, i alle fall på kontinentet, »respektabel», kommunismen var det stikk motsatte. Og ettersom vi alt fra starten av var av den oppfatning at »arbeiderklassens frigjøring må være dens eget verk»¹⁹, var det ikke tvil om hvilket av de to navna vi måtte ta. Dessuten har det aldri seinere falt oss inn å forkaste det.

Sjøl om »Manifestet» er vårt felles produkt, så anser jeg meg sjøl forplikta til å fastslå at grunntanken, som utgjør kjernepunktet i det, tilhører Marx. Denne grunntanken er at i enhver historisk epoke utgjør den rådende økonomiske produksjons- og fordelingsmåten og den samfunnsmessige organisasjon som er resultat av den, det grunnlaget som denne epokas politiske og intellektuelle historie er bygd opp på og må forklares ut fra; at hele mennesketens historie (siden oppløsinga av det primitive stammesamfunnet med felleseie til jorda) følgelig har vært ei historie om klassekamper, strid mellom utbytende og utbytta, herskende og undertrykte klasser; at historia om disse klassekampene utgjør ei utviklingsrekke der nå til dags et trinn er nådd der den utbytta og undertrykte klassen – proletariatet – ikke kan nå fram til frigjøring fra åket under den utbytende og herskende klassen – borgerskapet – uten samtidig en gang for alle å frigjøre samfunnet overhodet fra all utbytting, undertrykking, klasseforskjell og klassekamp.

Denne tanken, som etter min mening er bestemt til å gjøre det samme for historievitenskapen som Darwins teori har gjort for naturvitenskapen, hadde vi begge gradvis nærmet oss i noen år før 1845. Hvor langt jeg på egen hånd hadde kommet i den retning, går best fram av min »Arbeiderklassens stilling i England»¹⁾. Men da jeg møtte Marx igjen i Brussel våren 1844, hadde han den ferdig utarbeida og la den fram for meg i nesten like klare ordelag som jeg har fastslått den i her.

Fra vårt felles forord til den tyske utgava av 1872 siterer jeg følgende:

»Hvor mye forholda enn har endra seg i løpet av de siste tjuefem åra, er de allmenne prinsippene som er lagt ned i dette Manifestet i det store og det hele like riktige i dag som noen gang. Her og der kunne det gjøres enkelte forbedringer. Den praktiske tillempinga av disse prinsippene vil, som Manifestet sjøl påpeker, over alt og til alle tider avhenge av de historiske vilkåra som til en-

1) »Arbeiderklassens stilling i England i 1844.» Av Frederick Engels. Oversatt av Florence K. Wischnewetzky, New York, Lovell – London. W. Reeves, 1888. (Note av Engels.)

hver tid foreligger, og derfor legges det ikke noen særlig vekt på de revolusjonære tiltaka som foreslås på slutten av kapittel II. Dette avsnittet ville i dag på mange måter bli utforma annerledes. Med hensyn til den voldsomme utviklinga av storindustrien siden 1848, og den medfølgende forbedra og utvida organiseringa av arbeiderklassen; med hensyn til den praktiske erfaringa som er vunnet, først under februarrevolusjonen, og enda mer under Pariserkommunen, da proletariatet for første gang i to måneder holdt den politiske makta, er dette programmet på enkelte punkter blitt forelda. Særlig har Pariserkommunen bevist at »arbeiderklassen ikke rett og slett kan ta det ferdige statsmaskineriet i besittelse og sette det i bevegelse for sine egne formål.» (Se *Borgerkrigen i Frankrike, adresse fra generalrådet i den Internasjonale Arbeidersammenslutning*, London, Truelove, 1871, tysk utg. s. 19, der dette er nærmere utvikla.) Videre er det sjølnnlysende at kritikken av sosialistisk litteratur er ufullstendig sett ut fra vår tid, ettersom den bare går fram til 1847, og like ens at merknadene om kommunistenes forhold til de ulike opposisjonspartiene (kapittel IV), trass i at de i prinsippet framleis er riktige, i praksis er blitt forelda, fordi den politiske situasjonen har endra seg fullstendig, og den historiske utviklinga alt har brakt størsteparten av de politiske partiene som der er nevnt ut av verden.

Manifestet er imidlertid blitt et historisk dokument, som vi ikke lenger har rett til å endre på.»

Den foreliggende oversettelsen er foretatt av Mr. Samuel Moore, samme mann som har oversatt størsteparten av Marx' »Kapitalen». Vi har gjennomgått den sammen, og jeg har lagt til noen få fotnoter for å forklare historiske hentydninger.

London, 30. januar 1888.

Friedrich Engels

FORORD TIL DEN TYSKE UTGAVA AV 1890²⁰

Etter at overstående blei skrevet,²¹ er det igjen blitt nødvendig med ei ny tysk utgave av Manifestet. Mye har også hendt med Manifestet som bør nevnes her.

En andre russisk oversettelse – ved Vera Zasulich – kom ut i Geneve i 1882; forordet til den utgaven var skrevet av Marx og meg sjøl. Dessverre har det tyske originalmanuskriptet kommet på villstrå. Jeg må derfor oversette tilbake

fra det russiske, noe som teksten slett ikke vinner noe på.²² Det lyder:²³

Ei ny polsk utgave kom omtrent samtidig ut i Geneve: *Manifest Komunistyczny*.

Videre har det kommet ut en ny dansk oversettelse i *Sosialdemokratisk Bibliothek*, København 1885. Dessverre er den ikke helt fullstendig, visse vesentlige steder, som synes å ha voldt oversetteren vansker, er blitt utelatt, og i tillegg finnes det tegn her og der til overflatiskhet, som er så mye mer beklagelig påfallende, ettersom oversettelsen vitner om at hadde oversetteren lagt litt mer flid i det, ville han ha gjort et utmerket stykke arbeid.

Ei ny fransk utgave kom ut i 1885 i *Le Socialiste* i Paris. Den er den beste som hittil er utgitt.

Etter denne blei det samme år utgitt ei spansk utgave første gang i *El Socialista* i Madrid, og siden opptrykt i brosjyreform: *Manifiesto del Partido Comunista* por Carlos Marx y F. Engels, Madrid, Administracion de *El Socialista*, Hernan Cortes 8.

Som en kuriositet kan jeg også nevne at manuskriptet til den armenske oversettelsen i 1887 blei tilbudt en forlegger i Konstantinopel. Men den gode mannen hadde ikke mot til å utgi noe som bar navnet Marx og foreslo at oversetteren sjøl skulle stå fram som forfatteren, noe denne imidlertid vek tilbake for.

Etter at den ene og seinere den andre av de mer eller mindre nøyaktige amerikanske oversettelsene gjentatte ganger var blitt trykt opp i England, kom det ut en autentisk oversettelse i 1888. Denne blei utført av min venn Samuel Moore, og vi gikk gjennom den sammen nok en gang før den blei sendt til trykking. Den er kalt *Manifiesto of the Communist Party*, by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888, London, William Reeves, 185 Fleet ST., E.C.. Noen av merknadene i denne utgaven har jeg tatt med i den foreliggende.

Manifestet har hatt sin egen historie. Etter at det var blitt hilst med begeistring på den tida da det kom ut av den da ikke alt for tallrike fortroppen for den vitenskapelige sosialismen (hva som bevises ved de oversettelsene som er nevnt i det første forordet), blei det snart trengt i bakgrunnen av den reaksjonen som satte inn med Parisarbeidernes nederlag i juni 1848, og blei endelig bannlyst »i samsvar med lov» med dommen over kommunistene i Köln november 1852. Med at arbeiderbevegelsen fra februarrevolusjonen forsvant fra den offentlige skueplassen, kom også Manifestet i bakgrunnen.

Da den europeiske arbeiderklassen igjen hadde samla nok styrke til et nytt

stormløp mot herskerklassens makt, blei den Internasjonale Arbeidersammenlutning skapt. Den stilte som sitt mål å smelte hele den militante europeiske og amerikanske arbeiderklassen sammen til *en* veldig hærstyrke. Derfor kunne den ikke *gå ut fra* de prinsippene som er nedlagt i Manifestet. Denne måtte ha et program som ikke slo døra igjen for de engelske fagorganisasjonene, de franske, belgiske, italienske og spanske proudhonistene og de tyske lassalleanerne.¹⁾ Dette programmet – som inneholdt grunntrekka til Internasjonalens statutter – blei utarbeida av Marx med et mesterstrøk som blei anerkjent til og med av Bakunin og anarkistene. For den endelige seieren for de ideene som blir satt fram i Manifestet stolte Marx ene og alene på den intellektuelle utviklinga til arbeiderklassen, sånn som den nødvendigvis måtte følge av felles aksjon og diskusjon. Hendingene og det skiftende utfallet av kampen mot kapitalen, nederlagene mer enn framgangene, kunne ikke annet enn gjøre det klart for de stridende at de universalmidla de hittil hadde trudd på var utilstrekkelige, og gjøre dem mer mottakelige for en djuptgående forståelse av vilkåra for arbeidernes frigjøring. Og Marx hadde rett. Arbeiderklassen i 1874, ved oppløsinga av Internasjonalen, var fullstendig forskjellig fra sånn som den var i 1864, da den blei grunna. Proudhonismen i de romanske landa og den særegne lassalleanismen i Tyskland var i ferd med å dø ut, og sjøl de da erkekonervative engelske fagorganisasjonene nærma seg gradvis det punktet da formannen for kongressen deres i Swansea kunne si på deres vegne: »Den kontinentale sosialismen har mista sin frykt for oss». Allerede i 1887 var den kontinentale sosialismen nesten utelukkende den teorien som kunngjøres i Manifestet. Manifestets historie gjen-speiler såleis i ei viss utstrekning den moderne arbeiderbevegelsens historie siden 1848. For tida er det uten tvil det mest vidtspredte, det mest internasjonale verket i hele den sosialistiske litteraturen, et fellesprogram for mange millioner arbeidere i alle land, fra Sibir til Kalifornia.

Likevel kunne vi ikke da det kom ut ha kalt det et *sosialistisk* manifest. I 1847 blei to slags folk sett på som sosialister. På den ene sida sto tilhengerne av de ulike utopiske systemene, særlig owenistene i England og fourieristene i Frankrike, som begge på det tidspunktet allerede hadde skrumpet inn til reine sekter som gradvis var i ferd med å dø ut. På den andre sida, et mangfold av samfunnsmessige kvaksalvere som ville avskaffe samfunnsmessige misforhold ved

1) Lassalle erklærte seg personlig overfor oss alltid som en «elev» av Marx, og sto som sådan sjølsagt på Manifestets grunn. Saken var en helt annen med hensyn til de av hans etterfølgere som aldri gikk ut over hans krav om produsentkooperativer understøtta med statlig kreditt og som delte hele arbeiderklassen i tilhengere av statsstøtte og tilhengere av sjølhjelpenhet. (*Note av Engels.*)

hjelp av sine ulike universalmidler og alskens lappverk, uten å skade kapitalen og profitten det minste. I begge tilfeller folk som sto utafør arbeiderbevegelsen og som heller søkte støtte blant de »dannede» klassene. Den delen av arbeiderklassen som derimot var overbevist om at bare politiske revolusjoner ikke var nok og krevde ei radikal omdanning av samfunnet, kalte seg da *kommunist*. Det var ennå en grovskåren, bare instinktiv, stundom noe rå kommunisme. Likevel var den kraftfull nok til å skape to systemer av utopisk kommunisme – i Frankrike Cabets »ikariske» kommunisme og Weitlings i Tyskland. I 1847 betegna sosialisme en borgerlig bevegelse, kommunisme en bevegelse i arbeiderklassen. Sosialisme var, i hvert fall på kontinentet meget respektabelt, mens kommunisme var det stikk motsatte. Og ettersom vi så tidlig som da var avgjort av den oppfatning at »arbeiderklassens frigjøring må være dens eget verk», kunne vi ikke være i tvil om hvilket av de to navna vi skulle velge. Det har heller aldri seinere falt oss inn å forkaste det.

»Arbeidere i alle land foren dere!» Bare få stemmer svarte da vi ropte disse orda ut til verden for førtito år siden, på terskelen til den første Parisrevolusjonen da proletariatet sto fram med sine egne krav. Men den 28. september 1864 samla proletarene i de fleste land i Vesteuropa seg i den Internasjonale Arbeidersammenslutning, ærerik å minnes. Rett nok levde Internasjonalen sjøl bare i ni år. Men at det evige forbund av proletarene i alle land som blei skapt av den, framleis er i live og lever sterkere enn noen gang, finnes det ikke noe bedre prov på enn nettopp denne dagen. For i dag, i det jeg skriver disse linjene holder det europeiske og amerikanske proletariatet mønstring av stridskreftene sine, som for første gang er mobilisert, mobilisert som *en* hær, under *ett* flagg, for *ett* nærliggende mål: lovfestinga av 8-timers normal arbeidsdag som proklamert av Internasjonalens Geneve-kongress i 1866, og igjen av Paris-arbeidernes kongress i 1889.²⁴ Og dette skuespillet som utspilles i dag vil åpne øynene på kapitalistene og jordherrene i alle land for den kjensgjerning at arbeiderne i alle land i dag virkelig er forent.

Om bare Marx enda var ved min side og kunne se dette med sine egne øyne!

London, 1. mai 1890

F. Engels

FORORD TIL DEN POLSKE UTGAVA AV 1892²⁵

Den kjensgjerning at det er blitt nødvendig med ei ny polsk utgave av Det kommunistiske manifest, framkaller ulike tanker.

Først av alt er det verdt å merke seg at Manifestet den seineste tida så og si har blitt en gradmåler for utviklinga av storindustrien på det europeiske kontinentet. I samme månn som storindustrien vokser i omfang i et gitt land, vokser kravet blant arbeiderne i landet etter oppklaring av deres egen stilling som den arbeidende klassen i forhold til besitterklassene, den sosialistiske bevegelsen sprer seg blant dem og etterspørselen etter Manifestet øker. Såleis kan en ved det antallet eksemplarer av Manifestet som er i omløp på et lands språk med rimelig nøyaktighet måle ikke bare tilstanden i arbeiderbevegelsen, men også storindustriens utviklingstrinn i dette landet.

Følgelig peker den nye polske utgava på et avgjort framskritt for polsk industri. Og at dette framskrittet siden den förrige utgava blei utgitt for ti år siden har funnet sted, kan det ikke finnes tvil om. Det russiske Polen, Kongress-Polen²⁶, har blitt det storindustrielle området av det russiske riket. Mens den russiske storindustrien er spredd sporadisk – et område omkring Finskebukta, et annet i sentrum (Moskva og Vladimir), et tredje på kysten av Svartehavet og Asovsjøen og også noen andre steder – er polsk industri trengt sammen på et forholdsvis lite område og nyter samtidig såvel fordelene som ulempene som følger med en sånn konsentrasjon. Fordelene blei erkjent av de konkurrerende russiske fabrikantene da de krevde vernetoll mot Polen, trass i deres brennende ønske om å gjøre alle polakker til russere. Ulempene – for de polske fabrikantene og den russiske regjeringa – viser seg ved den raske utbredelsen av sosialistiske ideer blant de polske arbeiderne og den voksende etterspørselen etter Manifestet.

Men den raske utviklinga av polsk industri, som har vokst den russiske over hodet, er i sin tur et nytt prov på det polske folkets uuttømmelige livskraft og en ny garanti for dets forestående nasjonale gjenfødelse. Og gjenfødelsen av et uavhengig sterkt Polen er ei sak som ikke bare angår polakkene, men oss alle. Et oppriktig internasjonalt samarbeid mellom de europeiske nasjonene er mulig bare dersom hver av disse nasjonene er fullt ut herre i eget hus. Revolusjonen i 1848, som under proletariatets fane når alt kommer til alt bare lot de proletariske kjemperne gjøre jobben for borgerskapet, sikra også Italias, Tysklands og Ungarns uavhengighet gjennom de som fullbyrda dens testamente – Louis Bonaparte og Bismarc. Men Polen, som siden 1792 har gjort mer for

revolusjonen enn alle disse tre til sammen, blei overlatt til seg sjøl, da det i 1863 underla seg en tifoldig større russisk overmakt. Adelen kunne verken beholde eller gjenvinne polsk uavhengighet, og i dag stiller borgerskapet seg mildest talt likegyldig overfor den. Likevel er den nødvendig for det harmoniske samarbeidet mellom de europeiske nasjonene. Den kan oppnås bare av det unge polske proletariatet, og i hendene på det er den sikker. For arbeideren i hele resten av Europa trenger uavhengighet for Polen like fullt som de polske arbeiderne sjøl.

London, 10. februar 1892

F. Engels

FORORD TIL DEN ITALIENSKE UTGAVA AV 1893²⁷

TIL DE ITALIENSKE LESERE

Offentliggjøringa av *Det kommunistiske partis manifest* falt så og si sammen med den 18. mars 1848, dagen for revolusjonene i Milan og Berlin, som var væpna opprør av to nasjoner, den ene i sentrum av det europeiske kontinent, den andre ved Middelhavet; to nasjoner som til da var svekka av oppdeling og indre strid og derfor hadde kommet under fremmed herredømme. Mens Italia var underlagt keiseren av Østerrike, var Tyskland under den russiske tsarens mer indirekte men ikke mindre følelige åk. Følgene av den 18. mars 1848 frigjorde både Italia og Tyskland for denne vanæringa. Om disse to store nasjonene fra 1848 til 1871 blei gjennoppretta og på sett og vis igjen blei sjølstendige, så skjedde det, som Karl Marx pleide å si, fordi de menn som undertrykte revolusjonen i 1848 mot sin vilje fullbyrde dens testamente.²⁸

Denne revolusjonen var over alt arbeiderklassens verk, for det var nettopp den som reiste barrikader og ofra sitt blod. Bare Paris-arbeiderne hadde den absolutt bestemte hensikt i og med at de styrtet regjeringa også å styrte borgerskapets herredømme. Men sjøl om de var seg bevisst den uunngåelige motsigelsen som besto mellom deres egen klasse og borgerskapet, så hadde verken landets økonomiske utvikling eller den intellektuelle utviklinga i de franske arbeidermassene nådd et trinn som kunne ha gjort ei samfunnsmessig omdanning mulig. I siste omgang blei det derfor kapitalistklassen som høsta fruktene av revolusjonen. I andre land, i Italia, i Tyskland, i Østerrike, gjorde arbeiderklassen helt fra begynnelsen av ikke noe annet enn å hjelpe borgerskapet til makta. Men ikke i noe land er borgerskapets herredømme mulig uten nasjonal uavhengig-

het. Derfor måtte revolusjonen i 1848 trekke med seg enhet og sjølstendighet for de nasjonene som til da hadde mangla det: Italia, Tyskland, Ungarn. Polen vil i sin tur følge etter.

Om revolusjonen i 1848 såleis ikke var noen sosialistisk revolusjon, banet den vei for og rydda grunnen for den. Det borgerlige regimet har ved det støtet det har gitt til storindustrien de siste førtifem åra overalt skapt et tallrikt, sammensveisa og kraftfullt proletariat. Det har, for å bruke *Manifestets* språk, frambrakt sine egne banemenn. Uten å gjennopprette hver enkelt nasjons sjølstendighet og enhet, vil det være umulig å skape såvel ei internasjonal sammenslutning av proletariatet, som et fredelig og fornuftig samarbeid mellom disse nasjonene mot felles mål. Forestill dere bare felles opptreden av de italienske, ungarske, tyske, polske og russiske arbeiderne under de politiske vilkåra som var rådende fram til 1848!

De stridene som blei utkjempa i 1848, blei såleis ikke utkjempa forgieves. Heller ikke har de førtifem åra som skiller oss fra den revolusjonære epoken gått forbi til fånyttes. Fruktene er i ferd med å modnes, og jeg ønsker bare at utgivelsen av denne italienske oversettelsen vil varsle like godt for det italienske proletariatets seier som utgivelsen av originalen gjorde for den internasjonale revolusjonen.

Manifestet yter full rettferdighet til den revolusjonære rollen som kapitalismen spilte i fortida. Den første kapitalistiske nasjonen var Italia. Avslutninga av den føydale middelalderen og innleiinga av den moderne kapitalistiske æra kjenneteknes av en storslagen skikkelse: italieneren Dante, både middelalderens siste og nytidas første dikter. I dag, like ens som i 1300, er en ny historisk æra i emning. Vil Italia gi oss den nye Dante, som vil besegle fødselstimen for denne nye, proletariske æra?

London, 1. februar 1893

Friedrich Engels

Et spøkelse er på ferde i Europa – kommunismens spøkelse. Alle makter i det gamle Europa har forent seg til en hellig hetsjakt mot dette spøkelset: Paven og tsaren, Metternich og Guizot, franske radikale og tysk politi.

Hvor er det opposisjonsparti som ikke har blitt skjelt ut av sine regjerende motstandere for å være kommunistisk? Hvor er det opposisjonsparti som ikke har slynget denne brennemerkebebreidelsen tilbake både mot mer framskredne opposisjonsfolk såvel som mot sine reaksjonære motstandere?

Av denne kjensgjerningen går det fram to ting.

Kommunismen blir allerede anerkjent av alle europeiske makter som ei makt.

Det er på høg tid at kommunistene overfor hele verden åpent framlegger sitt syn, sine mål, sine tendenser og stiller opp mot eventyrene om kommunismens spøkelse et manifest fra partiet sjøl.

Med dette formål har kommunister av ulike nasjonaliteter samla seg i London og gjort utkast til det følgende manifest som vil bli offentliggjort på engelsk, fransk, tysk, italiensk, flamsk og dansk.

I. BORGERE OG PROLETARER¹⁾

Historia om alle samfunn som har bestått til nå²⁾ er historia om klassekamper.

Fri mann og slave, patrisier og plebeier, baron og livegen, laugsborger³⁾ og svenn; kort sagt undertrykker og undertrykt har stått i stadig motsetning til hverandre, ført en uavbrutt, snart skjult, snart åpen kamp, en kamp som hver gang endte med en revolusjonær omdanning av hele samfunnet eller med en felles undergang for de kjempende klassene.

I historias tidligere epoker finner vi nesten overalt en fullstendig inndeling av samfunnet i ulike stender, ei mangfoldig oppdeling av de samfunnsmessige stillinger. I det gamle Rom har vi patrisiere, riddere, plebeiere, slaver; i middelalderen føydherrer, vasaller, laugsborgere, svenner, livegne og dessuten igjen særskilte inndelinger innafor nesten alle disse klassene.

Det moderne borgerlige samfunn, som har gått fram av føydsamfunnets undergang, har ikke oppheva klassemotsetningene. Det har bare satt nye

1) Med borgere menes her klassen av moderne kapitalister, eierne av midlene til den samfunnsmessige produksjonen og kjøperne av lønnsarbeid. Med proletarer, klassen av moderne lønnsarbeidere, som sjøl ikke har noen produksjonsmidler og er redusert til å selge si arbeidskraft for å leve. (*Note av Engels til den engelske utgaven av 1888.*)

2) Det vil si all skreven historie. I 1847 var samfunnets forhistorie, den samfunnsmessige organisasjon som eksisterte forut for den nedskrevne historia, nærmest ukjent. Siden da har Haxthausen oppdaga felleseie av jord i Russland, Maurer har vist at det var samfunnsmessige grunnlag som alle teutoniske stammer historisk har utgått fra, og litt etter litt har man funnet at landsbykommuner har vært den primitive formen for samfunn overalt fra India til Irland. Den indre organisasjon til dette primitive, kommunistiske samfunn blei blottlagt i sin typiske form av Morgans store oppdagelse av ættens virkelige natur og dens forhold til stammen. Med oppløsninga av dette opprinnelige felleskapet begynner samfunnet å bli delt i særskilte og til slutt antagonistiske klasser. Jeg har forsøkt å følge denne oppløsningsprosessen i »Familiens, privateiendommens og statens opprinnelse», 2. utgave, Stuttgart, 1886. (*Note av Engels til den engelske utgaven av 1888.*)

3) Laugsborger, det vil si fullt medlem av et gilde, en mester, og ikke formann, innafor gildet. (*Note av Engels til den engelske utgava av 1888.*)

klasser, nye vilkår for undertrykking, nye former for kampen i stedet for de gamle.

Vår epoke, borgerskapets epoke, kjenneteknes imidlertid gjennom at den har forenkla klassemotsetningene. Hele samfunnet spalter seg mer og mer i to store, fiendtlige leire, i to store klasser som står direkte mot hverandre: borgerskap og proletariat.

Av middelalderens livegne utgikk by-småborgerne i de første byene, av dette småborgerskapet utvikla de første elementene til borgerskapet seg.

Oppdaginga av Amerika, sjøvegen rundt Afrika skapte nye jaktmarker for det oppkommende borgerskap. Det øst-indiske og kinesiske marked, kolonialiseringa av Amerika, handelen med koloniene, økinga av byttedmidler og varer overhodet, ga handelen, skipsfarten, industrien et hittil ukjent oppsving og dermed det revolusjonære element i det oppsmuldrende føydale samfunn en rask utvikling.

Den føydale eller laugsmessige driftsmåte innafor industrien strakk ikke lengre til for de voksende behov som kom med de nye markedene. Manufakturen trådte i dens sted. Laugsmestrene blei fortrent av den industrielle middelstand, arbeidsdelinga mellom de ulike korporasjonene måtte vike for arbeidsdelinga innafor det enkelte verksted sjøl.

Men stadig vokste markedene, stadig økte behovet. Heller ikke manufakturen strakk til lenger. Da revolusjonerte dampen og maskineriet den industrielle produksjonen. I stedet for manufakturen kom den moderne storindustri, i stedet for den industrielle middelstand trådte de industrielle millionærene, sjefene for hele industrielle armeer, de moderne borgere.

Storindustrien har oppretta det verdensmarked som oppdaginga av Amerika bana veg for. Verdensmarkedet har gitt handelen, skipsfarten, samferdselen til lands ei umåtelig utvikling. Dette har i sin tur virka tilbake på utbredelsen av industrien, og i samme monn som industri, handel, skipsfart, jernbaner utbredte seg, utvikla også borgerskapet seg, økte sine kapitaler, trengte alle klasser som stamma fra middelalderen i bakgrunnen.

Vi ser altså hvordan det moderne borgerskap sjøl er et produkt av en lang utviklingsgang, ei rekke omveltninger i produksjons- og samkvemsmåten.

Hvert av disse borgerskapets utviklingstrinn blei fulgt av et tilsvarende politisk framsteg for det. Mens det var en undertrykt stand under føyodalherrenes herredømme, blei det en bevæpna og sjølstyrt sammenslutning i kommunen¹⁾,

1) De oppkommende byene i Frankrike blei kalt »kommuner» til og med før de hadde tilkjempa seg lokalt sjølstyre og politiske rettigheter som »tredjestand» fra sine føyodalherrer. I allmennhet er England her tatt som et typisk land for borgerskapets økonomiske

noen steder uavhengige byrepublikker (som i Italia og Tyskland)²⁹, andre steder »tredje skattepliktige stand» i monarkiet (som i Frankrike).³⁰ På manufakturens tid utgjorde det så motvekt mot adelen i standsmonarkiet eller det absolutte monarkiet, og hjørnestein i de store monarkier over hodet, og endelig, etter reisinga av storindustrien og verdensmarkedet, tilkjempa det seg det politiske eneherre-dømmet i den moderne representativstaten. Den moderne statsmakta er bare et utvalg som forvalter hele borgerskapets samla virksomhet.

Borgerskapet har, der det har kommet til makta, gjort slutt på alle føydale, patriarkalske, idylliske tilhøve. Det har ubarmhjertig revet over de brokete føydalband som knytta mennesket til dets »naturlige foresatte», og ikke latt noe annet band tilbake mellom menneskene enn den nakne interesse, den kjensleløse »kontante betaling». Det har druknet det fromme svermeris, den ridderlige begeistring, det spissborgerlige vemods hellige gys i den egoistiske bereknings iskalde vann. Det har oppløst den personlige verdighet i bytteverdi, og i stedet for de utallige knesatte og hevdvunne friheter satt den *ene* samvitthetsløse handelsfrihet. Det har kort sagt i stedet for ei utbytting innhylla i religiøse og politiske illusjoner satt den åpne, skamløse, direkte, nakne utbytting.

Borgerskapet har avkledd all ærverdig virksomhet, som inntil nå har vært ansett med ærefrykt, dens helgenglorie. Det har forvandla legen, juristen, presten, dikteren, vitenskapsmannen til sin betalte lønnsarbeider.

Borgerskapet har revet vekk det rørende sentimentale sløret fra familieforholdet og redusert det til et reint pengeforhold.

Borgerskapet har avslørt hvordan den brutale kraftutfoldelsen som reaksjonen beundrer så høgt ved middelalderen, var passende utfylt av det dørste dagdriveri. Først borgerskapet har vist hva menneskelig virksomhet kan få til. Det har fullført helt andre underverker enn egyptiske pyramider, romerske vannledninger og gotiske katedraler. Det har gjennomført helt andre tog enn folkevandringer og korstog.

Borgerskapet kan ikke eksistere uten å stadig revolusjonere produksjonsinstrumentene, følgelig produksjonsforholda og såleis samtlige samfunnsmessige forhold. Det fremste eksistensvilkåret for alle tidligere industrielle klasser

utvikling; for dets politiske utvikling – Frankrike. (Note av Engels til den engelske utgava av 1888.)

Dette var det navn som byborgerne i Italia og Frankrike ga sine by-fellesskap, etter at de hadde kjøpt eller tiltvunget seg de første rettigheter til sjølstyre fra sine føydalherrer. (Note av Engels til den tyske utgava av 1890.)

var derimot uendra bevaring av den gamle produksjonsmåten. Den stadige revolusjoneringa av produksjonen, den uavbrutte rystinga av alle samfunnsmessige tilstander, den evige usikkerheten og bevegelsen særkjenner borgerskapets epoke framfor alle tidligere. Alle faste, rotfesta forhold med sitt tilheng av gamle hevdvunne forestillinger og synsmåter går i oppløsning, alle nydanna forhold er forelda før de kan rotfeste seg. Alt standsprega og stillestående damper bort, alt hellig vanhelliges, og mennesket tvinges endelig til å se på sin livsstilling, sine gjensidige forbindelser med nøkterne øyne.

Behovet for ei stadig økende avsetning for sine produkter jager borgerskapet rundt hele jordkloden. Overalt må det slå seg ned, overalt sette seg fast, overalt knytte forbindelser.

Borgerskapet har gitt produksjonen og konsumpsjonen i alle land en kosmopolitisk karakter gjennom si utbytting av verdensmarkedet. Det har til de reaksjonæres store sorg revet det nasjonale fotfestet vekk under industrien. De urgamle nasjonale industrier har blitt ødelagt og ødelegges daglig. De fortrenges av nye industrier som det blir et livsspørsmål for alle siviliserte nasjoner å innføre: industrier som ikke lenger bearbeider innenlandske råstoffer, men råstoffer som tilhører de fjerneste strøk. Disse industriers produkter forbrukes ikke bare i landet sjøl, men i alle verdensdeler. I stedet for de gamle behov, som blei dekket ved landets egen produksjon framtrer nye som krever produkter fra de fjerneste land og klima for å tilfredsstilles. I stedet for den gamle, lokale og nasjonale, karrige sjølforsyning og avsondring kommer et allsidig samkvem, en allsidig innbyrdes avhengighet mellom nasjonene. Og som i den materielle, slik også i den åndelige produksjonen. De enkelte nasjoners intellektuelle frambringelser blir felleseie. Den nasjonale ensidighet og begrensing blir mer og mer umulig, og av de mange nasjonale og lokale litteraturer danner det seg en verdenslitteratur.

Borgerskapet river alle, også de mest barbariske nasjoner, med inn i sivilisasjonen ved hjelp av den hurtige forbedring av alle produksjonsinstrumentene, ved hjelp av den uendelige lettinga av samferdselsmidlene. De billige prisene på dets varer er det tunge artilleri som det nytter til å legge alle kinesiske murer i grus, som tvinger barbarenes mest hardnakka fremmedhat til å kapitulere. Det tvinger alle nasjoner til å tilegne seg borgerskapets produksjonsmåte om de ikke vil gå under. Det tvinger dem til å innføre den såkalte sivilisasjon hos seg sjøl, dvs. bli bursjoer. Kort sagt: Det skaper seg en verden etter sitt eget bilde.

Borgerskapet har lagt landsbygda under byens herredømme. Det har skapt enorme byer. Det har i høg grad økt bybefolkningas antall i forhold til landbefolkninga, og såleis revet en betydelig del av befolkninga vekk fra landlivets

sløvhet. På samme vis som borgerskapet har gjort landsbygda avhengig av byene, har det gjort de barbariske og halvbarbariske land avhengig av de siviliserte, bondefolka av borgerfolka, østerlanda av vesterlanda.

Borgerskapet opphever stadig mer oppsplittinga av produksjonsmidla, eiendommen og befolkninga. Det har klumpa sammen befolkninga, sentralisert produksjonsmidlene og konsentrert eiendommen på få hender. Den nødvendige følgen av dette var den politiske sentraliseringa. Uavhengige, bare løst forbundne provinser med ulike interesser, lover, regjeringer og tollavgifter blei trengt sammen i en nasjon, ei regjering, en lov, en nasjonal klasseinteresse, ei tollgrense.

Borgerskapet har under sitt ikke fullt hundreårige klasseherredømme skapt mer massive og kolossale produksjonskrefter enn alle foregående generasjoner til sammen. Undertvingelse av naturkreftene, maskiner, bruk av kjemien i industri og jordbruk, dampskipsfart, jernbaner, elektrisk telegraf, oppdyrking av hele verdensdeler, klaring av elver for båttrafikk, hele befolkninger stampa fram av jorda – hvilket tidligere århundre kunne ane at slike produksjonskrefter lå slumrende i det samfunnsmessige arbeids skjød?

Vi har altså sett: De produksjons- og samferdselsmidler som danna grunnlaget for borgerskapets oppkomst, blei til i føydalsamfunnet. På et visst stadium i utviklinga av disse produksjons- og samferdselsmidlene svarte ikke lenger de forhold som føydalsamfunnet produserte og fordelte under, den føydale organisering av jordbruk og manufaktur, kort sagt de føydale eiendomsforhold, til de produktivkrefter som allerede var utvikla. De hemma produksjonen i stedet for å fremme den. De måtte sprenge, de blei sprengt.

I deres sted trådte frikonkurransen med den samfunnsmessige og politiske konstitusjon tilpassa den, med borgerklassens økonomiske og politiske herredømme.

For våre øyne foregår det en liknende bevegelse. De borgerlige produksjons- og samferdselsforhold, de borgerlige eiendomsforhold, det moderne borgerlige samfunn, som har trylla fram disse veldige produksjons- og samferdselsmidler, likner trollmannen som ikke lenger kan beherske de underjordiske maktene han har besverga fram. Alt i årtier har industriens og handelens historie bare vært historia om de moderne produktivkrefters opprør mot de moderne produksjonsforholda, mot de eiendomsforholda som utgjør livsvilkåra for borgerskapet og dets herredømme. Det er nok å nevne handelskrisene, som ved sin periodiske tilbakevending stadig mer truende setter spørsmålstejn ved hele det borgerlige samfunnets eksistens. Ved handelskrisene ødelegges regelmessig en stor del ikke bare av de frambrakte produkter, men også av de produktiv-

krefter som tidligere er skapt. Ved krisene bryter det ut en samfunnsmessig epidemi som ville ha sett ut som en meningsløshet for alle tidligere epoker – overproduksjonens epidemi. Samfunnet finner seg plutselig satt tilbake i en tilstand av momentant barbari. En hungersnød, en allmenn ødeleggingskrig, synes å ha avskåret det fra alle livsmidler. Industrien, handelen ser ut til å være tilintetgjort, og hvorfor? Fordi det har for mye sivilisasjon, for mye livsmidler, for mye industri, for mye handel. De produktivkreftene som står til dets rådighet, tjener ikke lenger til å utvikle de borgerlige eiendomsforholda³¹; tvert om har de blitt for mektige for disse forholda, de hemmes av dem. Så snart de overvinner denne hindringa, bringer de hele det borgerlige samfunnet i uorden, truer den borgerlige eiendommens eksistens. Borgersamfunnets forhold har blitt for trange til å romme den rikdommen de sjøl har skapt. Hvordan overvinner borgerskapet krisene? På den ene sida ved den framtvungne ødelegginga av en mengde produktivkrefter, på den andre sida ved erobring av nye markeder og grundigere utbytting av de gamle markedene. Altså hvordan? Ved at de forbereder enda mer omfattende og kraftigere kriser og minsker midlene til å forebygge krisene.

De våpen som borgerskapet har slått føydalismen til jorda med, retter seg nå mot borgerskapet sjøl.

Men borgerskapet har ikke bare smidd de våpen som bringer det sjøl døden, det har også frambrakt et menn som skal nytte disse våpnene – de moderne arbeiderne, *proletarene*.

I samme utstrekning som borgerskapet, dvs. kapitalen, utvikler seg, utvikler også proletariatet seg, den moderne arbeiderklassen, som bare lever så lenge den finner arbeid, og som bare finner arbeid så lenge deres arbeid øker kapitalen. Disse arbeiderne, som må selge seg stykkevis, er ei vare som enhver annen handelsartikkel og derfor på samme vis utsatt for alle vekslinger i konkurranse og alle svingninger på markedet.

Proletarens arbeid har gjennom utbredelsen av maskinene og ved arbeidsdelinga mista all sjølstendig karakter og dermed all tiltrekningskraft for arbeideren. Han blir bare et tilbehør til maskinen, og det kreves bare det enkleste, mest ensformige og mest lett lærte handgrep av ham. De kostnader, som arbeideren medfører, innskrenker seg derfor nesten bare til de livsmidler han trenger til sitt underhold og til forplantinga av sin rase. Men prisen på ei vare, altså også arbeidet,³² er lik dens produksjonskostnader. I samme grad som ubehaget ved arbeidet øker, synker derfor lønna. Ja enda mer, i samme forhold som maskiner og arbeidsdeling øker, tiltar også arbeidsmengden, enten ved øking av antallet arbeidstimer, eller ved øking av det arbeid som kreves i et

visst tidsrom, økt hastighet på maskinene osv.

Den moderne industrien har forvandla den patriarkalske mesters lille verksted til den industrielle kapitalists store fabrikk. Masser av arbeidere, stua sammen i fabrikk, blir organisert på soldatvis, Som menige industrisoldater blir de stilt under oppsyn av et fullstendig hierarki av underoffiserer og offiserer. De er ikke bare borgerklassens og borgerstatens slaver, de blir hver dag og hver time slavebundet av maskinen, av oppsynsmannen og framfor alt av den enkelte fabrikkborger sjøl. Jo åpnere dette despotiet erklærer vinning som sitt mål, desto mer smålig, hatefullt og forbitrende er det.

Dess mindre handarbeidet trenger av dyktighet og kraftutfoldelse, dvs. dess mer den moderne industri utvikler seg, jo mer fortrenghes mannsarbeidet av kvinne- og barnearbeid. Kjønn- og aldersforskjeller har ikke lenger noen samfunnsmessig gyldighet for arbeiderklassen: Arbeiderne er bare arbeidsredskaper, som alt etter alder og kjønn betyr ulike kostnader.

Ikke før er utbyttinga fra fabrikantens side overfor arbeideren avslutta så langt at han kan få utbetalt lønna i kontanter, så overfalles han av andre deler av borgerskapet, huseieren, kjøpmannen, pantelåneren osv.

De som til nå har tilhørt de lavere lag av middelstanden, de småindustrielle, kjøpmenn og rentierer, håndverkere og bønder, alle disse klassene synker gradvis ned i proletariatet, delvis fordi deres lille kapital ikke strekker til for storindustriell drift og ligger under i konkurransen med de større kapitalistene, delvis fordi deres dyktighet gjøres verdiløs av de nye produksjonsmetodene. Slik rekrutteres proletariatet fra alle klasser i befolkninga.

Proletariatet gjennomgår forskjellige utviklingstrinn. Dets kamp mot borgerskapet begynner med dets eksistens. I begynnelsen kjemper de enkelte arbeidere, så arbeiderne i en fabrikk, så arbeiderne i ei arbeidsgrein på et sted mot den enkelte borger som utbytter dem direkte. De retter ikke sine angrep mot de borgerlige produksjonsforhold, men direkte mot sjølve produksjonsredskapene³³; de ødelegger de fremmede konkurrerende varene, de slår i stykker maskinene, de setter fyr på fabrikkene, de forsøker å vinne tilbake den tapte stillingen til middelalder-arbeideren.

På dette trinnet utgjør arbeiderne en masse som er spredt over hele landet og splitta av konkurransen. Massesamhold mellom arbeiderne er ennå ikke ei følge av deres egen forening, men ei følge av foreninga av borgerskapet, som for å nå sine egne politiske mål må sette hele proletariatet i bevegelse og ennå også er i stand til det. På dette trinnet kjemper proletarene altså ikke mot sine fiender, men mot sine fienders fiender, restene av det absolutte monarkiet, godseierne, de ikke-industrielle borgerne, småborgerne. Hele den historiske

bevegelsen er såleis konsentrert i hendene på borgerskapet. Enhver seier som vinnes på dette viset, er en seier for borgerskapet.

Men med utviklinga av industrien, vokser proletariatet ikke bare i antall, det blir trengt sammen i større masser, det vokser i styrke, og det kjenner dette i større grad. Proletariatet får mer og mer ensarta interesser og levevilkår, idet maskinene mer og mer visker ut ulikhetene i arbeidet og presser lønna ned på samme lave nivå nesten over alt. Den voksende konkurransen blant borgerskapet, og handelskrisene som følger av den, fører til stadig mer svingninger i arbeiderens lønn. Den uopphørlige forbedringa av maskinene, som utvikler seg stadig raskere, gjør hele livssituasjonen deres mer og mer utrygg. Sammenstøtene mellom den enkelte arbeideren og den enkelte kapitalisten tar mer og mer karakter av sammenstøt mellom to klasser. Arbeiderne tar dermed til med å danne sammenslutninger mot borgerskapet. De går sammen for å holde arbeidslønna oppe. De stifter sjøl varige sammenslutninger for å ruste seg til de leilighetsvise opprørene. Her og der bryter kampen ut i oppløp.

Av og til seirer arbeiderne, men bare for ei tid. Det egentlige resultatet av kampen deres er ikke den umiddelbare framgangen, men den stadig omsegripende sammenslutninga av arbeiderne. Den fremmes gjennom de voksende samferdselsmidlene, som blir skapt av storindustrien og som setter arbeiderne i de forskjellige landsdelene i samband med hverandre. Men det trengtes bare et slikt samband for å sentralisere de mange, lokale kampene, som over alt har samme karakter, til en nasjonal kamp, en klassekamp. Men enhver klassekamp er en politisk kamp. Og den sammenslutning som middelalderens borgere med sine bygdeveger trengte århundrer for å skape, får de moderne proletarer i stand med jernbanene på noen få år.

Denne organiseringa av proletarene til en klasse, og dermed til politisk parti, blir stadig vekk sprengt av konkurransen mellom arbeiderne innbyrdes. Men den oppstår alltid på ny, sterkere, fastere, mektigere. Den tvinger fram anerkjenning av enkelte av arbeidernes interesser i lovs form, idet den utnytter borgerskapets innbyrdes splittelse. Slik loven om ti-timersdagen i England.

Sammenstøtene innafor det gamle samfunnet i det hele tatt fremmer på mange vis utviklinga av proletariatet. Borgerskapet står i stadig kamp: til å begynne med mot aristokratiet, seinere mot de deler av borgerskapet sjøl som med sine interesser har kommet i motsetning til industriens framsteg og alltid mot borgerskapet i alle fremmede land. I alle disse kampene ser det seg nødt til å appellere til proletariatet, ty til dets hjelp og såleis trekke det inn i den politiske bevegelsen. Det tilfører altså sjøl proletariatet sine egne dannelses-elementer, dvs. våpen mot seg sjøl.

Videre blir, som vi har sett, hele bestanddeler av den herskende klasse kasta ned i proletariatet gjennom industriens framsteg, eller i det minste trua i sine livsvilkår. Også de tilfører proletariatet en mengde dannelseselementer.

Og endelig, i tider da klassekampen nærmer seg avgjørelsen, antar oppløsningsprosessen innafor den herskende klassen; innafor hele det gamle samfunn en så heftig, en så grell karakter at en liten del av den herskende klassen river seg løs fra den og slutter seg til den revolusjonære klassen, den klassen som bærer framtida i sine hender. På samme måte som en del av adelen tidligere gikk over til borgerskapet, går nå en del av borgerskapet over til proletariatet, og særlig en del av de borgerlige ideologer som har arbeidet seg fram til teoretisk forståelse av hele den historiske bevegelsen.

Av alle klasser som i dag står mot borgerskapet, er bare proletariatet en virkelig revolusjonær klasse. De øvrige klassene sjukner bort og går under stilt overfor storindustrien, proletariatet er dens eget kjerneprodukt.

Middelstendene, den småindustrielle, småkjøpmannen, handverkeren, bonden, alle kjemper de mot borgerskapet for å sikre sin eksistens som middelstender fra undergangen. De er altså ikke revolusjonære, men konservative. Ja, mer enn det, de er reaksjonære, de forsøker å dreie historias hjul tilbake. Er de revolusjonære, så er det med henblikk på sin forestående overgang i proletariatet, så forsvarer de ikke sine nåværende, men sine framtidige interesser, så forlater de sitt eget standpunkt for å stille seg på proletariatets.

Filleproletariatet, denne passive forråtnelse av det gamle samfunnets laveste skikt, blir ved en proletarisk revolusjon slynget inn i bevegelsen her og der. Men i følge hele sin livsstilling vil det være mer tilbøyelig til å la seg kjøpe til reaksjonære intriger.

Det gamle samfunnets livsvilkår er allerede ødelagt ved proletariatets livsvilkår. Proletaren er eiendomsløs; hans forhold til kone og barn har ikke noe til felles med det borgerlige familieforhold. Det moderne industriarbeidet, den moderne undertrykkinga under kapitalen — det samme i England som i Frankrike, i Amerika som i Tyskland — har strøket av ham ethvert nasjonalt karakterdrag. Lovene, moralen, religionen er for ham like så mange borgerlige fordommer, som like så mange interesser skjuler seg bak.

Alle tidligere klasser som tilkjempa seg makta, prøvde å sikre den livsstillingen de alt hadde vunnet ved å underkaste hele samfunnet sine vilkår for erverv. Proletarene kan bare erobre de samfunnsmessige produktivkreftene ved å avskaffe sin egen tilegningsmåte til nå og dermed hele denne tilegningsmåten. Proletarene har ikke noe eget å bevare; de har å ødelegge alle tidligere privatgarantier og alle privatforsikringer.

Alle tidligere bevegelser var mindretallsbevegelser eller bevegelser i mindretallets interesse. Den proletariske bevegelse er det overveldende flertalls sjølstendige bevegelse i det overveldende flertalls interesse. Proletariatet, det laveste skikt i det nåværende samfunn, kan ikke reise seg, kan ikke rette seg opp, uten at hele overbygninga av lag som danner det offisielle samfunn blir sprengt i lufta.

Proletariatets kamp mot borgerskapet er, om ikke i innholdet, så i formen, til å begynne med en nasjonal kamp. Proletariatet i hvert enkelt land må naturligvis først bli ferdig med sitt eget borgerskap.

I det vi har skissert de mest allmenne fasene i proletariatets utvikling, har vi fulgt den mer eller mindre skjulte borgerkrig innfor det bestående samfunn fram til det punkt hvor den bryter ut i åpen revolusjon og proletariatet grunnlegger sitt herredømme ved å styrte borgerskapet med vold.

Alle samfunn til nå har blitt grunna, som vi har sett, på motsigelsen mellom undertrykkende og undertrykte klasser. Men for at en klasse skal kunne undertrykkes, må den være sikra vilkår som i det minste gjør den i stand til å friste sin slavetilværelse. Den livegne arbeidet seg under livegenskapet fram til medlem av kommunen, småborgeren til borger under den føydale absoluttismens åk. Men i stedet for å heve seg opp med industriens framsteg, synker den moderne arbeider derimot stadig djupere under sin egen klasses vilkår. Arbeiderne blir en pauper, og pauperismen utvikler seg ennå raskere enn befolkninga og rikdommen. Dermed trer det åpent fram i dagen at borgerskapet ikke lenger er skikka til å være den herskende klassen i samfunnet og påtvinge samfunnet sin klasses livsvilkår som styrende lov. Det er uskikka til å herske fordi det ikke er i stand til å sikre sin slave eksistensen sjøl i hans slavetilværelse, fordi det er nødt til å la ham synke ned i en tilstand der det må ernære ham i stedet for å bli ernært av ham. Samfunnet kan ikke lenger leve under det, dvs. dets liv kan ikke lenger forenes med samfunnet.

Den vesentlige forutsetninga for borgerklassens eksistens og herredømme er at rikdommen hopes opp på private hender, at kapitalen skapes og økes; forutsetninga for kapitalen er lønnsarbeidet. Lønnsarbeidet beror utelukkende på konkurransen arbeiderne i mellom. Industriens framsteg, som borgerskapet viljeløst og motstandslost er bæreren av, erstatter arbeidernes isolering gjennom konkurransen med deres revolusjonære sammenslutning i assosiasjonen. Med storindustriens utvikling rykkes såleis sjølve det grunnlaget som borgerskapet produserer og tilegner seg produktene på, vekk under føttene på det. Det produserer framfor alt sine egne banemenn. Dets undergang og proletariatets seier er like uunngåelig.

II. PROLETARER OG KOMMUNISTER

I hvilket forhold står kommunistene til proletarene i det store og det hele? Kommunistene er ikke noe særskilt parti overfor de andre arbeiderpartiene. De har ingen interesser som er skilt fra hele proletariatets interesser.

De stiller ikke opp noen sekteriske³⁴ prinsipper som de vil forme den proletariske bevegelsen etter.

Kommunistene skiller seg fra de andre proletariske partiene bare ved at de på den ene sida i proletariatets forskjellige nasjonale kamper framhever og gjør gjeldende hele proletariatets felles interesser, som er uavhengige av nasjonalitet, og på den andre sida ved at de på de ulike utviklingsstadier som kampen mellom proletariat og borgerskap gjennomgår, alltid representerer interessene til bevegelsen som helhet.

Kommunistene er altså i praksis den mest målbevisste og alltid framdrivende delen av arbeiderpartiene i alle land. Teoretisk har de framfor proletariatets øvrige masse innsikt i vilkåra for den proletariske bevegelsen, dens forløp og allmenne resultater.

Kommunistenes nærmeste mål er det samme som de øvrige proletariske partiers: å gjøre proletariatet til en klasse, styrte borgerskapets herredømme, erobre den politiske makta gjennom proletariatet.

Kommunistenes teoretiske slutninger grunner seg på ingen måte på ideer, på prinsipper som er oppfunnet eller oppdaget av en eller annen verdensforbedrer.

De er bare allmenne uttrykk for virkelige forhold i en eksisterende klassekamp, i en historisk bevegelse som foregår for våre øyne. Avskaffinga av forutgående eiendomsforhold er ikke noe som er særegent for kommunismen.

Alle eiendomsforhold har vært underkasta ei stadig historisk omskifting, ei stadig historisk forandring.

Den franske revolusjonen f. eks. avskaffa føydaleiendommen til fordel for den borgerlige eiendom.

Det som kjennetegner kommunismen er ikke avskaffinga av eiendommen overhodet, men avskaffinga av den borgerlige eiendom.

Men den moderne borgerlige privateiendommen er det siste og mest fullendte uttrykket for ei framstilling og tilegning av produktene som hviler på

klassemotsetninger, på de manges utbytting av de få.

I denne forstand kan kommunistene sammenfatte sin teori i dette ene uttrykket: oppheving av privateiendommen.

Man har bebreida oss kommunister at vi vil avskaffe den personlig ervervede eiendom, skapt ved eget arbeid, den eiendommen som danner grunnlaget for all personlig frihet, virksomhet og sjølstendighet.

Opparbeidet, ervervet, sjølførtjent eiendom! Snakker dere om den småborgerlige eiendom, småbondeeiendommen, som gikk forut for den borgerlige eiendom? Vi behøver ikke avskaffe den; industriens utvikling har avskaffa den og gjør det daglig.

Eller snakker dere om den moderne, borgerlige privateiendom?

Men skaffer lønnsarbeidet, proletarens arbeid, han eiendom? På ingen måte. Det skaper kapitalen, dvs. den eiendom som utbytter lønnsarbeidet, og som bare kan øke på vilkår av at den skaper nytt lønnsarbeid, for på ny å utbytte det. Eiendommen i sin nåværende form er grunna på motsigelsen mellom kapital og lønnsarbeid. La oss se på de to sidene i denne motsigelsen.

Å være kapitalist betyr ikke bare å innta en reint personlig, men en samfunnsmessig stilling i produksjonen. Kapitalen er et fellesprodukt og kan bare settes i bevegelse gjennom en felles virksomhet av mange medlemmer, ja i siste instans bare gjennom felles virksomhet av alle medlemmer i samfunnet.

Kapitalen er altså ingen personlig, men ei samfunnsmessig makt.

Når altså kapitalen blir forvandla til felles eiendom som tilhører alle medlemmer av samfunnet, så forvandler ikke personlig eiendom seg til samfunnsmessig. Det er bare eiendommens samfunnsmessige karakter som forvandler seg. Den mister sin klassekarakter.

La oss nå ta lønnsarbeidet:

Lønnsarbeidets gjennomsnittspris er arbeidslønnsas minimum, dvs. summen av de livsmidler som er nødvendig for å holde arbeideren i live som arbeider. Det som lønnsarbeideren såleis tilegner seg ved sin virksomhet strekker bare til for å reprodusere nakne livet for ham. Vi vil slett ikke avskaffe denne personlige tilegninga av arbeidsproduktene til reproduksjon av det umiddelbare livet, ei tilegning som ikke lar noe overskudd tilbake som kan gi makt over andres arbeid. Vi vil bare oppheve den elendige karakteren av denne tilegninga, der arbeideren bare lever for å øke kapitalen, og der han lever bare i det monn den herskende klassens interesser krever det.

I det borgerlige samfunn er det levende arbeid bare et middel til å øke det opphopa arbeidet. I det kommunistiske samfunn er det opphopa arbeidet bare et middel til å utvide, berike og fremme arbeidernes livsprosess.

I det borgerlige samfunnet hersker såleis fortida over nåtida, i det kommunistiske samfunnet nåtida over fortida. I det borgerlige samfunnet er kapitalen sjølstendig og personlig, mens det virksomme individ er usjølstendig og upersonlig.

Og opphevinga av disse forholda kaller borgerskapet oppheving av personligheten og friheten! Og med rette. Det dreier seg ganske riktig om å oppheve borgerpersonligheten, borgersjølstendigheten og borgerfriheten.

Med frihet forstår man innafør de nåværende borgerlige produksjonsforholda den frie handelen, fritt kjøp og salg.

Men forsvinner handelen, forsvinner også den frie handelen. Dette snakket om fri handel, har som alle de andre frihetsfrasene til borgerskapet, bare noen mening i motsetning til den bundne handelen, til den slavebundne middelalderborgeren, men ikke i motsetning til den kommunistiske opphevinga av handelen, av de borgerlige produksjonsforholda og av borgerskapet sjøl.

Dere er opprørte over at vi vil oppheve privateiendommen. Men i deres bestående samfunn er privateiendommen oppheva for ni tiendedeler av dets medlemmer; den eksisterer nettopp fordi den ikke eksisterer for ni tiendedeler. Dere bebreider oss altså at vi vil oppheve en eiendom som har til nødvendig forutsetning at det overveldende flertall i samfunnet er eiendomsløse.

Kort sagt; dere bebreider oss at vi vil oppheve deres eiendom. Ja vel, det vil vi.

Fra det øyeblikk da arbeidet ikke lenger kan forvandles til kapital, penger, grunnrente, kort sagt ei samfunnsmessig makt som kan monopoliseres, dvs. fra det øyeblikk da personlig eiendom ikke lenger kan slå om i borgerlig, fra det øyeblikk, erklærer dere, er personligheten oppheva.

Dere innrømmer altså at dere med personlighet forstår ingen andre enn borgeren, den borgerlige eiendomsbesitter. Og denne personligheten skal riktignok avskaffes.

Kommunismen fratar ingen makta til å tilegne seg de samfunnsmessige produkter, den fratar bare makta til å underlegge seg andres arbeid gjennom denne tilegninga.

Man har innvendt at med opphevinga av privateiendommen vil all virksomhet opphøre, og en allmenn dovenskap ta overhand.

Ifølge dette måtte det borgerlige samfunn forlengst være gått til grunne, for de som arbeider i det, erverver ikke, og de som erverver, arbeider ikke. Hele denne innvendinga har si rot i den tautologi at det ikke lenger finnes lønnsarbeide, så snart det ikke lenger finnes noen kapital.

Alle innvendinger som har blitt retta mot den kommunistiske måten å tilegne og produsere de materielle produkter på, er like ens utvida til å gjelde tilegninga og produksjonen av de åndelige produkter. På samme måte som klasse-eiendommens opphør for borgeren er det samme som opphør av produksjonen sjøl, så er klasses dannelsens opphør for han det samme som opphør av dannelsen overhodet.

Den dannelsen som borgerskapet beklager tapet av, betyr for det veldige flertall utdanning til maskiner.

Men strides ikke med oss gjennom å bedømme avskaffinga av den borgerlige eiendom ved hjelp av deres borgerlige forestillinger om frihet, dannelse, rett osv. Deres ideer er sjøl produkter av de borgerlige produksjons- og eiendomsforhold, på samme vis som deres rett ikke er annet enn deres klasses vilje opphøyd til lov, ei vilje som har sitt innhold gitt i og med de materielle livsvilkåra for deres klasse.

Deres interessebundne forstilling, som forvandler produksjons- og eiendomsforholda deres fra historiske forhold, som er forbigående i forløpet av produksjonen, til evige natur- og fornuftslover, deler dere med alle herskende klasser som har gått under. Det dere forstår når det gjelder den antikke eiendom, det dere forstår når det gjelder den føydale eiendom, er det ikke lenger tillatt å forstå når det gjelder den borgerlige eiendom.

Avskaffing av familien! Sjøl de mest radikale opphisser seg over denne skjendige hensikt hos kommunistene.

Hva hviler den nåværende borgerlige familien på? På kapitalen, på privatervervet. Fullstendig utvikla eksisterer den bare for borgerskapet, men den kompletteres av proletarenes påtvungne familieløshet og den offentlige prostitusjonen.

Borgerfamilien faller sjølsagt bort med bortfallet av dens komplettering, og begge forsvinner med at kapitalen forsvinner.

Bebreider dere oss at vi vil gjøre slutt på foreldrenes utbytting av barna? Vi vedgår denne forbrytelsen.

Men, sier dere, vi opphever de mest dyrebare forhold, idet vi setter samfunnsmessig oppdragelse i stedet for oppdragelsen i hjemmet.

Og er ikke også deres oppdragelse bestemt av samfunnet? Ved de samfunnsmessige forhold som dere foretar oppdragelsen innafor, ved samfunnets direkte eller indirekte innblanding, ved hjelp av skolen osv.? Kommunistene oppfinner ikke samfunnets innvirkning på oppdragelsen; de bare endrer dens karakter, de bare unndrar oppdragelsen den herskende klassens innflytelse.

De borgerlige talemåtene om familie og oppdragelse, om det dyrebare forhold mellom foreldre og barn blir desto mer motbydelig jo mer alle familieband som følge av storindustrien rives over for proletariatet, og barna blir forvandla til reine handelsartikler og arbeidsinstrumenter.

Men dere kommunister vil innføre kvinnefellesskap, skriker hele borgerskapet i kor mot oss.

Borgeren ser i kona si utelukkende et produksjonsinstrument. Han hører at produksjonsinstrumentene skal utnyttes i fellesskap og kan naturligvis ikke tenke seg annet enn at dette fellesskapet like ens vil falle i kvinnes lodd.

Han aner ikke at det nettopp dreier seg om å oppheve kvinnes stilling som reine produksjonsinstrumenter.

Forøvrig er ikke noe mer latterlig enn vårt borgerskaps høg moralske harme over kommunistenes angivelige offisielle kvinnefellesskap. Kommunistene trenger ikke å innføre kvinnefellesskapet, det har eksistert nesten alltid.

Våre borgere, som ikke nøyer seg med at de har sine proletarers koner og døtre til rådighet, for ikke å snakke om den offentlige prostitusjonen, finner også den største fornøyelsen i å forføre hverandres koner.

Det borgerlige ekteskap er i virkeligheten et hustrufellesskap. Man kunne da i høyden bebreide kommunistene for at de i stedet for et hyklerisk og fordekt kvinnefellesskap, ville innføre et offisielt og åpent. Det framgår forøvrig av seg sjøl at sammen med avskaffinga av de nåværende produksjonsforholda vil kvinnefellesskapet som er utgått av disse forholda, dvs. den offentlige og ikke-offentlige prostitusjon, også forsvinne.

Kommunistene har videre blitt bebreida at de vil avskaffe fedrelandet, nasjonaliteten.

Arbeiderne har ikke noe fedreland. En kan ikke ta fra dem noe de ikke har. Ved at proletariatet først må erobre det politiske herredømmet, heve seg opp til nasjonal klasse, konstituere seg sjøl som nasjon, er det sjøl ennå nasjonalt, men ikke på noen måte i borgerlig forstand.

Den nasjonale avsondringa og motsetningene mellom folkene forsvinner mer og mer alt med borgerskapets utvikling, med handelsfriheten, verdensmarkedet, likeformigheten i industriproduksjonen og de livsforholda som svarer til dette.

Proletariatets herredømme vil få dem til å forsvinne enda mer. Forent aksjon, i det minste i de siviliserte land, er et av de første vilkår for dets frigjøring.

I samme monn som det ene menneskets utbytting av det andre oppheves, oppheves den ene nasjons utbytting av den andre.

Sammen med motsetninga mellom klassene innafor nasjonen, faller nasjone-nes fiendtlige stilling overfor hverandre bort.

De anklagen som blir framsatt mot kommunismen ut fra et religiøst, filosofisk og ideologisk synspunkt overhodet, fortjener ingen utførlig behandling.

Trengs det noen djup innsikt for å forstå at med menneskenes livsforhold, deres samfunnsmessige forbindelser, deres samfunnsmessige tilværelse, endrer også deres forestillinger, synsmåter og begreper, kort sagt deres bevissthet seg?

Hva annet viser ideenes historie enn at den åndelige produksjonen omdannes med den materielle? De herskende ideer i ei tidsepoke har alltid vært den herskende klassens ideer.

Man snakker om ideer som revolusjonerer et helt samfunn; man uttrykker såleis bare den kjensgjerning at det innafor det gamle samfunnet har danna seg elementer til et nytt, at oppløsninga av de gamle ideer skjer i takt med oppløsninga av de gamle livsforhold.

Da den gamle verden var i ferd med å gå under, blei de gamle religionene beseira av den kristne religionen. Da de kristelige ideer i det 18. århundre lå under for opplysningsideene, kjempa føydalsamfunnet sin døds-kamp med borgerskapet, som den gang var revolusjonært. Ideene om samvittighets- og religionsfrihet var bare et uttrykk for den frie konkurransens herredømme på kunnskapens område.

»Men», vil man si, »religiøse, moralske, filosofiske, politiske, rettslige ideer osv. modifiserte seg rett nok under den historiske utviklinga. Men religionen, moralen, filosofien, politikken, retten blei alltid bestående under disse omskiftninger.

Dessuten finnes det evige sannheter, som frihet, rettferd osv. som er felles for alle samfunnstilstander. Men kommunismen avskaffer de evige sannhetene, den avskaffer religionen, moralen, i stedet for å reise dem på et nytt grunnlag, den står dermed i motstrid til all tidligere historisk utvikling.»

Hva reduserer denne anklagen seg til? Historia til hele samfunnet hittil har beveget seg i klasse-motsetninger, som antok ulike former i ulike perioder.

Men hvilken form de enn har tatt, har utbyttinga av en del av samfunnet ved den andre vært en kjensgjerning som er ens for alle århundrer som er gått. Det er derfor ikke noe rart at alle århundrer samfunnsmessige bevissthet, trass i all mangfoldighet og forskjellighet, beveger seg i visse felles former, bevissthetsformer, som bare oppløses fullstendig ved at klasse-motsetninga forsvinner helt.

Den kommunistiske revolusjonen er det mest radikale brudd med de overleverte eiendomsforhold. Det er derfor ikke noe rart at det i forløpet for

dens utvikling blir brutt på det mest radikale med de overleverte ideer.

Men la oss forlate borgerskapets innvendinger mot kommunismen.

Allerede ovenfor så vi at det første steg i arbeiderrevolusjonen er at proletariatet hever seg opp til herskende klasse, kjemper til seg demokratiet.

Proletariatet vil nytte sitt politiske herredømme til litt etter litt å rive all kapital fra borgerskapet og sentralisere alle produksjonsinstrumenter i statens hender, dvs. i hendene på proletariatet som er organisert som herskende klasse, og så raskt som mulig øke mengden av produktivkreftene.

Dette kan sjølsagt i begynnelsen bare skje ved hjelp av despotiske inngrep i eiendomsretten og de borgerlige produksjonsforholda, altså ved forholdsregler som synes å være økonomisk utilstrekkelige og uvarige, men som i bevegelsens forløp går ut over seg sjøl og er uunngeelige som middel til omveltning av hele produksjonsmåten.

Disse forholdsreglene vil sjølsagt være ulike i de ulike land.

For de mest framskredne land vil imidlertid følgende kunne nyttes nokså allment:

1. Ekspropriasjon av grunneiendommen og bruk av grunnrenta til statsutgifter.
2. Sterk progressiv beskatning.
3. Avskaffing av arveretten.
4. Konfiskasjon av alle emigranternes og opprørernes eiendom.
5. Sentralisering av kreditten i statens hender gjennom en nasjonalbank med statskapital og absolutt monopol.
6. Sentralisering av transportvesenet på statens hender.
7. Økning av nasjonalfabrikkene, produksjonsinstrumentene, oppdyrking og forbedring av jorda etter en fellesplan.
8. Lik arbeidstvang for alle, oppretting av industrielle armeer, særlig for jordbruket.
9. Forening av drifta i jordbruk og industri, tiltak med sikte på å overvinne forskjellen mellom by og land.
10. Offentlig og gratis oppdragelse av alle barn. Avskaffing av barnarbeid i fabrikker i sin nåværende form. Sammenknytting av oppdragelsen med den materielle produksjonen osv

Når klasseforskjellen er forsvunnet og all produksjon konsentrert i hendene på de sammenslutta individer i løpet av utviklingsgang, vil den offentlige makt miste sin politiske karakter. Den politiske makt i egentlig mening er en klasses organiserte makt for å undertrykke en annen klasse. Når proletariatet i kampen mot borgerskapet nødvendigvis forener seg til klasse, gjør seg til

herskende klasse gjennom en revolusjon og som herskende klasse med makt opphever de gamle produksjonsforhold, så opphever det samtidig med disse produksjonsforhold også eksistensvilkårene for klassemotsetningen, klassene i det hele tatt og dermed sitt eget herredømme som klasse.

I stedet for det gamle borgerlige samfunn med dets klasser og klassemotsetninger kommer ei sammenslutning der hver enkelts frie utvikling er forutsetninga for alles frie utvikling.

III. SOSIALISTISK OG KOMMUNISTISK LITTERATUR

1. DEN REAKSJONÆRE SOSIALISMEN

a. Den føydale sosialismen.

Det franske og engelske aristokratiet var etter si historiske stilling kalt til å skrive pamfletter mot det moderne borgerlige samfunn. I den franske juli-revolusjonen i 1830 og i den engelske reformbevegelsen hadde dette aristokratiet igjen ligget under for den forhatte oppkomlingen. En alvorlig politisk kamp kunne det ikke være snakk om lenger. En litterær kamp var det eneste som sto tilbake. Men også på litteraturens område hadde de gamle talemåtene fra restaurasjonstida¹⁾ blitt umulige. For å vekke sympati, måtte aristokratiet tilsynelatende se bort fra sine egne interesser og forme sin anklage mot borgerskapet utelukkende i den utbytta arbeiderklassens interesse. De tok såleis hevn ved å synge nidviser om sin nye hersker og hviske ham mer eller mindre uhellsvangre spådommer i øret.

På dette viset oppsto den føydale sosialismen, halvt klagesang, halvt smedevise, halvt gjenklang fra fortida, halvt trusler fra framtida. Av og til traff den borgerskapet i hjertet med sin beske, åndrike og sønderrivende dom; alltid virka den komisk ved sin fullstendig manglende evne til å begripe gangen i den moderne historia.

Den proletariske tiggersekken var fana de vifta med for å samle folket bak seg. Men hver gang folket fulgte dem, oppdaga de det gamle føydale våpenmerket på baken deres og deserterte med brakende og uærbødig latter.

En del av de franske legitimister og »det unge England»³⁵ framførte dette skuespillet.

Når de føydale påpeker at deres utbyttingsmåte var annerledes enn den borgerlige utbyttinga, så glemmer de bare at de dreiv utbyttinga under forskjellige omstendigheter og vilkår, som nå er overlevd. Når de videre påviser at det moderne proletariat ikke eksisterte under deres herredømme, så glemmer de bare at nettopp det moderne borgerskapet var et nødvendig avkom av deres samfunnsordning.

1) Ikke den engelske restaurasjonen i tida 1660–1689, men den franske restaurasjonen i tida 1814–1830. (*Note av Engels til den engelske utgaven av 1888.*)

Forøvrig legger de så lite skjul på den reaksjonære karakteren av deres kritikk at deres hovedanklage mot borgerskapet består nettopp i at det under dets regime utvikler seg en klasse som kommer til å sprengre hele den gamle samfunnsordninga i lufta.

De bebreider borgerskapet mer for at det frambringer et revolusjonært proletariat enn for at det frambringer et proletariat overhodet.

I den politiske praksis deltar de derfor i alle voldshandlinger mot arbeiderklassen, og i dagliglivet bekvemmer de seg, trass i oppblåste talemåter, til å samle opp de gylne frukter og bytte bort troskap, kjærlighet og ære i saueull, sukkerroer og brennevin.¹⁾

På samme vis som presten alltid har gått hand i hand med føydalherren, går preste-sosialismen hand i hand med den føydale sosialismen.

Ikke noe er lettere enn å gi den kristne asketisme et sosialistisk anstrøk. Har ikke også kristendommen rast mot privateiendommen, mot ekteskapet, mot staten? Har den ikke i stedet prekt velgjørenhet og tiggeri, sølibat og kjødets forbannelse, klosterliv og kirke? Den kristelige sosialismen er bare det vievannet presten velsigner aristokratens forargelse med.

b. Småborgerlig sosialisme.

Det føydale aristokratiet var ikke den eneste klassen som blei styrta av borgerskapet, ikke den eneste klassen som livsvilkåra sjukna og døde bort under i det moderne borgerlige samfunnet. Middelalderens by-småborgere og småbondestanden var forløperne til det moderne borgerskap. I de land som er industrielt og kommersielt mindre utvikla, vegeterer denne klassen ennå videre ved sida av det stadig voksende borgerskapet.

I de land der den moderne sivilisasjonen har utvikla seg, har det danna seg et nytt småborgerskap, som svever mellom proletariat og borgerskap og stadig dannes på ny som utfyllende del av det borgerlige samfunnet, men hvis medlemmer stadig slynges ned i proletariatet som følge av konkurransen, ja, som med utviklinga av storindustrien ser et tidspunkt nærme seg da de helt vil forsinne som en sjølstendig del av det moderne samfunnet og innafør handelen, industrien og jordbruket bli erstatta av arbeidsoppsynsmenn og tjenestemenn.

¹⁾ Dette henspiller seg hovedsakelig på Tyskland der landaristokratiet og gods-eierne får store deler av sine eiendommer dyrka av forvaltere og dessuten er store produsenter av sukkerroer og potetbrennevin. Det rike engelske aristokratiet hever seg foreløpig over dette, men også de vet hvordan de skal motvirke synkende renter ved å låne sine navn til grunnleggere av mer eller mindre tvilsomme aksjeselskaper. (*Note av Engels til den engelske utgaven av 1888.*)

I land som Frankrike, der bondeklassen utgjør langt mer enn halvparten av befolkninga, var det naturlig at forfattere som opptrådte til fordel for proletariatet mot borgerskapet, i sin kritikk av borgerskapets regime anla en småborgerens og småbondens målestokk og tok parti for arbeiderne ut i fra småborgerskapets standpunkt. Såleis danna den småborgerlige sosialismen seg. Sismondi er hovedtalsmannen for denne litteraturen ikke bare i Frankrike, men også i England.

Denne sosialismen avdekket høgst skarpsindig motsigelsene i de moderne produksjonsforholda. Den avslørte økonomenes bedragerske skjønning. Den påviste ugjendrivelig maskinenes og arbeidsdelingens ødeleggende virkninger, konsentrasjonen av kapitalen og grunneiendommen, overproduksjonen, krisene, småborgernes og småbondenes uunngåelige undergang, proletariatets elendige stilling, anarkiet i produksjonen, de skrikende misforholda i fordelinga av rikdommen, den industrielle ødeleggingskrigen mellom nasjonene innbyrdes, oppløsninga av de gamle sedene, de gamle familieforholda, de gamle nasjonalitetene.

Men etter sitt positive innhold vil denne sosialismen enten gjenopprette de gamle produksjons- og samferdselsmidlene og med dem de gamle eiendomsforholda og det gamle samfunnet, eller den vil med vold igjen sperre inne de moderne produksjons- og samferdselsmidlene innafor ramma av de gamle eiendomsforholda som de har sprengt og som måtte sprenges. I begge høve er den på en og samme tid reaksjonær og utopisk.

Laugsvesen i manufakturen og patriarkalsk driftsmåte på landsbygda, det er dens siste ord.

I sin videre utvikling har denne retningen munnet ut i en ynkelig klagesang.

c. Den tyske eller »sanne» sosialismen.

Den sosialistiske og kommunistiske litteraturen i Frankrike, som oppstod under trykket fra et herskende borgerskap og som er det litterære uttrykket for kampen mot dette herredømmet, blei innført til Tyskland på et tidspunkt da borgerskapet nettopp hadde begynt sin kamp mot den føydale absolutismen.

Tyske filosofer, halvfilosofer og skjønninger kasta seg grådige over denne litteraturen, men glemte bare at de franske livsforholda ikke hadde innvandret til Tyskland samtidig med disse skriftene. Stilt overfor de tyske forholda mista denne franske litteraturen all praktisk betydning og antok et reint litterært utseende. Den måtte stå fram som ørkesløs spekulasjon over virkeliggjøringa av det menneskelige vesen. Såleis hadde de krava som blei reist av

den første franske revolusjonen for det 18. århundredes tyske filosofer bare mening som den »praktiske fornuftens» krav i sin allminnelighet, og det revolusjonære, franske borgerskaps viljesytringer betydde i deres øyne bare den reine viljes lover, viljen sånn som den må være, den sanne menneskelige vilje.

De tyske litteraters eneste arbeide besto i å sette de franske ideene i samklang med sin gamle filosofiske samvittighet, eller rettere sagt å tilegne seg de franske ideene ut fra sitt eget filosofiske standpunkt.

Den tilegninga skjedde på samme vis som en i det hele tatt tilegner seg et fremmed språk, gjennom oversetting.

Det er ei kjent sak hvordan munkene skreiv smakløse katolske helgenlegender oppå manuskripter som inneholdt klassiske verker fra den gamle hedningetida. De tyske litterater gikk omvendt til verks med den verdslige franske litteratur. De skreiv sitt filosofiske sludder etter den franske originalen. Etter den franske kritikken av pengeforholda skreiv de »fremmedgjøring av menneskets vesen», etter den franske kritikken av borgerstaten skreiv de »oppheving av det abstrakte allmenne herredømmet» osv.

Innsmuglinga av disse filosofiske frasene under de franske utgreiingene kalte de »handlingsfilosofi», »sann sosialisme», »tysk sosialistisk vitenskap», »filosofisk begrunnelse av sosialismen» osv.

Den franske sosialistisk-kommunistiske litteraturen blei på dette viset formelig kastret. Og da den i tyskernes hender hadde opphørt å være uttrykk for en klasses kamp mot en annen, så hadde tyskeren overbevist seg om at han hadde overvunnet »den franske ensidigheten» – i stedet for sanne behov å ha tilgodesett behovet for sannhet, i stedet for proletarenes interesser det menneskelige vesens interesser, menneskene overhodet, mennesker som ikke tilhører noen klasse, overhodet ikke virkeligheten, men bare den filosofiske fantasiens tåkehimmel.

Denne tyske sosialismen, som tok sine ubehjelpelige skoleøvinger så alvorlig og høgtidelig og utbasunerte dem så skrytende, mista imidlertid litt etter litt sin pedantiske uskyldighet.

Det tyske, især det prøyssiske borgerskaps kamp mot det føydale og absolutte kongedømmet, kort sagt den liberale bevegelsen, blei alvorligere.

Den »sanne» sosialismen fikk dermed den kjærkomne anledninga til å stille de sosialistiske krava opp mot den politiske bevegelsen, til å slynge ut de tradisjonelle forbannelser mot liberalismen, mot representativstaten, mot den borgerlige konkurransen, mot den borgerlige pressefrihet, den borgerlige rett, den borgerlige frihet og likhet, og preke til folkets masser om at de ikke hadde å vinne ved den borgerlige bevegelsen, men snarere alt å tape. Den tyske

sosialismen glemte i rett tid at den franske kritikken, som den var et åndeløst ekko av, forutsatte det moderne borgerlige samfunn med tilsvarende materielle livsvilkår og den politiske forfatning som hørte til dem, alt sammen forutsetninger som det i Tyskland først gjaldt å kjempe seg fram til.

Den tjente de tyske absolutte regjeringene med deres tilheng av prester, skolemestere, kåljunkere og byråkrater som kjærkomment fulgeskremmel mot det truende oppadstrebbende borgerskapet.

Den utgjorde den søtlige glasuren om de bitre piskeslaga og geværkulene som den samme regjeringa bearbeidet de tyske arbeideroppstandene med.

Om den »sanne» sosialismen såleis blei et våpen i hendene på regjeringene mot det tyske borgerskapet, så representerte den også umiddelbart en reaksjonær interesse, det tyske småborgerskapets interesse. I Tyskland utgjorde *småborgerskapet*, som var en levning fra det 16. århundre og som fra den tida av stadig dukker opp på ny i forskjellig form, det egentlige samfunnsmessige grunnlaget for de rådende tilstandene.

Å opprettholde det er å opprettholde de rådende tyske tilstander. Av borgerskapets industrielle og politiske herrevælde frykter det den visse undergang, på den ene sida som følge av konsentrasjonen av kapitalen, på den andre sida ved oppkomsten av et revolusjonært proletariat. For småborgerskapet syntes den »sanne» sosialismen å slå to fluer i en smekk. Den sprer seg som en farsott.

Denne kledningen; tilvirka av spekulativt spindeltev, overbrodert med ånderike taleblomster, gjennomtrukket av kjærlighetslummer følelsesdogg; denne overmodige kledningen som de tyske sosialistene svøper inn sine få knoklete »evige sannheter» i, ga økt avsetning for varene deres bare blant dette publikummet.

På si side innså den tyske sosialismen stadig klarere sitt kall, som den høyt-ravende talsmannen for dette småborgerskapet.

Den erklærte den tyske nasjonen for å være normalnasjonen, og de tyske småborgerne som normalmennesker. Den ga enhver nederdrekthet fra denne borgeren en skjult, høgre sosialistisk mening, som fikk den til å bety sin motsetning. Den trakk den ytterste konsekvens idet den opptrådte direkte mot kommunismens »rått destruktive» innretning og forkynte seg upartisk opphøyd over alle klassestrider. Med svært få unntak hører alt det som er i omløp av angivelige sosialistiske og kommunistiske skrifter til denne skitne, kraftløse litteraturen.¹⁾

1) Revolusjonsstormen i 1848 feide vekk hele denne nedrige retningen og kurerde dens protagonister for lysten til å satse på sosialisme. Hovedrepresentanten og den klas-

2. DEN KONSERVATIVE ELLER BORGERLIGE SOSIALISMEN

En del av borgerskapet ønsker å avhjelpe de samfunnsmessige misforholda for å sikre det borgerlige samfunnets beståen.

Hit hører økonomister, filantroper, humanister, forbedrerne av de arbeidende klassenes stilling, veldedighetsorganisatorer, dyrebeskyttelsesvenner, avholdsfanatikere, lokalreformatorer av de mest brokete slag. Og denne borgerlige sosialismen er til og med blitt utforma til hele systemer.

Som eksempler nevner vi Proudhons *Philosophie de la Misere* (elendighetens filosofi, o. a.).

Den sosialistiske borgeren vil beholde det moderne samfunnets livsvilkår uten de strider og farer som følger med dem. De vil beholde det bestående samfunnet med unntak av de elementene som revolusjonerer og oppløser det. De vil ha borgerskapet uten proletariatet. Borgerskapet forestiller seg sjølsagt den verden de hersker i som den beste verden. Borgersosialismen utarbeider denne trøstefulle forestillinga til halve eller hele systemer. Når det oppfordrer proletariatet til å virkeliggjøre sine systemer og tre inn i det nye Jerusalem, så forlanger det i grunnen bare at det skal bli stående i det samfunnet som nå er, men gi opp sine hatefulle forestillinger om det.

En annen, mindre systematisk men mer praktisk form for sosialisme forsøker å gi arbeiderklassen avsmak for enhver revolusjonær bevegelse ved å vise til at ikke den ene eller den andre politiske endringa, men bare ei endring av de materielle livsforholda, av de økonomiske forholda kan være til nytte for den. Men med endring av de materielle livsforholda forstår denne sosialismen slett ikke avskaffing av de borgerlige produksjonsforholda, som er mulig bare på revolusjonær vei, men administrative forbedringer, som kan gå for seg på grunnlag av disse produksjonsforholda, og altså ikke endrer noe ved forholdet mellom kapital og lønnsarbeid, men i beste fall minsker borgerskapets kostnader for dets herredømme og forenkler dets statshusholdning.

Sitt rette uttrykk får borgersosialismen først når den blir til en rein talefigur.

Frihandel! – i arbeiderklassens interesse. Vernetoll! – i arbeiderklassens interesse. Cellefengsler! – i arbeiderklassens interesse: dette er borgersosialismens siste og eneste alvorlig mente ord.

siske typen på denne retningen er herr Karl Grün. (*Note av Engels til den tyske utgaven av 1890.*)

Borgersosialismen består nettopp i den påstand at borgerskapet er borgerskapet – i arbeiderklassens interesse.

3. DEN KRITISK-UTOPIСКЕ SOCIALISMEN

Vi taler ikke her om den litteraturen som i alle store moderne revolusjoner har hevdet proletariatets krav. (Skriftene til Babeuf osv.)

Det første forsøket proletariatet gjorde, i ei tid med allmen gjæring, under den perioden da føydsamfunnet blei styrta, på å sette sine egne klasseinteresser direkte gjennom, stranda nødvendigvis på proletariatets egen utvikla tilstand, og like ens fordi de materielle vilkåra for dets frigjøring mangla. De er først frambrakt av den borgerlige epoken. Den revolusjonære litteraturen som fulgte med disse første bevegelsene i proletariatet, er av innhold nødvendigvis reaksjonær. Den preker allmen askese og et grovt likhetsmakeri.

De virkelig sosialistiske og kommunistiske systemene, systemene til St. Simon, Fourier, Owen osv. dukker opp i den første utvikla perioden av kampen mellom proletariatet og borgerskap, som vi har framstilt overfor. (Se Borgerskap og Proletariat)

Oppfinnerne av disse systemene ser riktignok motsetninga mellom klassene og virksomheten til de oppløsende elementene i det herskende samfunnet sjøl. Men de ser på proletariatets side ingen egen historisk virksomhet, ingen politisk bevegelse som er særegen for det.

Ettersom utviklinga av klassemotsetninga holder tritt med utviklinga av industrien, finner de like lite de materielle vilkåra for frigjøringa av proletariatet og søker etter en samfunnsvitenskap, etter samfunnsmessige lover for å skape disse vilkåra.

De samfunnsmessige virksomhetene må vike plassen for deres personlige oppfinnervirksomhet, i stedet for de historiske vilkåra for frigjøringa setter de fantasier, i stedet for proletariatets stegvise organisering til klasse en samfunnsorganisasjon de sjøl har klekka ut. Den kommende verdenshistoria løser seg for dem opp i propageringa og den praktiske gjennomføringa av samfunnsplanene deres.

I sine planer er de seg riktig nok bevisst at de i hovedsak vil representere interessene til arbeiderklassen, som den klassen som lider mest. Bare under dette synspunktet, som den klassen som lider mest, er proletariatet til for dem.

Men den utvikla formen som klassekampen tar, og like ens deres egen livsstilling, gjør at de tror seg være høgt heva over denne klassemotsetninga. De vil forbedre livsstillinga til alle samfunnsmedlemmer, også for dem som er best stilt. De appellerer derfor vedvarende til samfunnet som helhet uten forskjell, ja fortrinnsvis til den herskende klassen. En trenger bare å forstå deres system for å anerkjenne det som den best mulige plan for det best mulige samfunn.

De vraker derfor all politisk, og særlig all revolusjonær aksjon. De vil nå sitt mål på fredelig vei og forsøker gjennom små eksperimenter, som naturlig nok slår feil, gjennom eksemplets makt, å bane vei for det nye samfunnsmessige evangeliet.

Den fantastiske skildringa av det framtidige samfunnet oppstår i ei tid da proletariatet ennå er høgst utvikla, altså sjøl ennå oppfatter sin egen stilling på fantastisk vis, og avspeiler dets første streben full av anelser etter ei allmenn omdanning av samfunnet.

Men de sosialistiske og kommunistiske skriftene består også av kritiske elementer. De angriper alle grunnpilarene for det bestående samfunnet. De har derfor gitt et høgst verdifullt materiale til arbeidernes opplysning. Deres positive teser om det framtidige samfunnet, for eksempel opphevinga av motsetninga mellom by og land, av familien, av den private tilegninga, av lønnsarbeidet, forkynnelsen av den samfunnsmessige harmonien, forvandlinga av staten til utelukkende ei forvaltning av produksjonen – alle disse tesene uttrykker bare bortfallet av den klassemotsetninga, som først nå begynner å utvikle seg og som de bare kjenner i sin første formløse ubestemthet. Disse tesene har derfor ennå ei reint utopisk betydning.

Betydninga av den kritisk-utopiske sosialismen og kommunismen står i omvendt forhold til den historiske utviklinga. I samme grad som klassekampen utvikles og tar form, mister denne fantastiske opphøydheten over den, denne fantastiske bekjempelsen av den, all praktisk verdi og all teoretisk berettigelse. Om opphavsmennene til disse systemene i mange henseender var revolusjonære, så utgjør elevene deres over alt reaksjonære sekter. De fastholder mesterens gamle oppfatninger overfor proletariatets historiske framskritt. De forsøker derfor konsekvent å avstumpe klassekampen og jamne over motsetningene. De drømmer ennå om forsøksvis å virkeliggjøre sine samfunnsmessige utopier, stifte enkeltstående *phalanstere*, grunnlegge *home-kolonier*, opprette et lite *Ikaria*,¹⁾ – et nytt Jerusalem i lommeformat –

1) *Phalanstere* var sosialistiske kolonier sånn som de blei planlagt av Charles Fourier; *Ikaria* var det navn som Cabet satte på sitt utopia og seinere, på sin amerikanske kom-

og for å kunne bygge alle disse luftslovene måtte de appellere til de borgerlige hjerter og pengesekkers filantropi. Smått om senn havner de i den kategorien som er skildra ovenfor, av reaksjonære eller konservative sosialister og skiller seg fra dem bare ved mer systematisk pedanteri, ved den fanatiske overtrua på sin samfunnsvitenskaps evne til å gjøre underverk.

De opptrer derfor med forbitring mot alle arbeidernes politiske bevegelser, som bare kan oppstå av blind vantru overfor det nye evangeliet.

Owenistene i England strir mot chartistene, fourieristene i Frankrike strir mot reformistene.³⁶

munistiske koloni. (*Note av Engels til den engelske utgaven av 1888.*)

»Home-kolonier» kalte Owen sine kommunistiske modell-samfunn. *Phalanstere* var navnet på de offentlige palasser som blei planlagt av Fourier. *Icaria* var navnet på det utopiske fantasiland, hvis kommunistiske institusjoner Cabet ga ei skisse av. (*Note av Engels til den tyske utgaven av 1890.*)

IV. KOMMUNISTENES STILLING TIL DE ULIKE OPPOSISJONSPARTIENE

Av kapittel II gir kommunistenes forhold til de arbeiderpartiene som alt finnes, av seg sjøl, altså deres forhold til chartistene i England og agrarreformatorene i Nord-Amerika.

De kjemper for å nå de mest nærliggende måla og interessene til arbeiderklassen, men de representerer i den nåværende bevegelsen samtidig bevegelsens framtid. I Frankrike slutter kommunistene seg til det sosialistisk-demokratiske partiet¹⁾ mot det konservative og radikale borgerskapet, uten dermed å oppgi sin rett til å forholde seg kritisk til de fraser og illusjoner som stammer fra den revolusjonære overleveringa.

I Sveits støtter de opp om de radikale uten å miskjenne at dette partiet består av motstridende elementer, dels av demokratiske sosialister i fransk forstand, dels av radikale borgere.

I Polen støtter kommunistene opp om det partiet som setter en agrar-revolusjon som vilkår for nasjonal frigjøring, det partiet som framkalte Krakauer-oppstanden i 1846.

I Tyskland kjemper det kommunistiske partiet sammen med borgerskapet, så snart det går revolusjonært til verks mot det absolutte monarkiet, den føydale grunneiendommen og småborgerskapet.³⁷

Men ikke et øyeblikk unnlater de å utvikle en klarest mulig bevissthet hos arbeiderne om den fiendtlige motsetning mellom borgerskap og proletariat, sånn at de tyske arbeiderne øyeblikkelig kan rette de samfunnsmessige og politiske vilkåra som borgerskapet nødvendigvis fører med seg sammen med

1) Det parti som den gang var representert i parlamentet av Ledru-Rollin, i litteraturen av Louis Blanc, i dagspressa av *Reforme*. Navnet sosialdemokrati betegnet en seksjon av det demokratiske eller republikanske partiet som på samme måte som dets oppfinnere var mer eller mindre sosialistisk farga. (Note av Engels til den engelske utgaven av 1888.)

Det parti som i Frankrike på den tida kalte seg sosialistisk-demokratisk og som var representert i det politiske liv av Ledru-Rollin og i litteraturen av Louis Blanc. Det skilte seg såleis himmelvidt fra det tyske sosialdemokratiet av i dag. (Note av Engels til den tyske utgaven av 1890.)

sitt herredømme, som like mange våpen mot borgerskapet, sånn at kampen mot borgerskapet sjøl tar til så snart de reaksjonære klassene i Tyskland er styrta.

Kommunistene retter oppmerksomheten i første hand mot Tyskland, fordi Tyskland står på terskelen til en borgerlig revolusjon, og fordi den fullbyrder denne omveltinga under mer framskredne vilkår for den europeiske sivilisasjonen overhodet og med et langt mer utvikla proletariat enn England i det 17. og Frankrike i det 18. århundre, og den tyske borgerlige revolusjonen såleis bare kan bli forspillet til en proletarisk revolusjon.

Kort sagt, kommunistene støtter over alt opp om enhver revolusjonær bevegelse mot de bestående samfunnsmessige og politiske tilstander.

I alle disse bevegelsene framhever de eiendomsspørsmålet, hvilken mer eller mindre utvikla form den enn har tatt, som grunnspørsmålet i bevegelsen.

Kommunistene arbeider endelig alle steder på grunnlag av samband og samforstand mellom demokratiske partier i alle land.

Kommunistene forakter å holde sine meninger og hensikter hemmelig. De erklærer åpent at deres målsetting bare kan nås gjennom ei voldelig omstyrting av alle samfunnsordninger som har bestått til nå. La de herskende klasser skjelve for en kommunistisk revolusjon. Proletarene har ikke annet å tape ved den enn sine lenker. De har en verden å vinne.

Proletarer i alle land, foren dere!

NOTER:

1. *Det kommunistiske partis manifest* er den vitenskapelige kommunismens største programmatisk dokument. »Denne lille brosjyra er verdt hele bind: til denne dag inspirerer og rettleier dets ånd hele den siviliserte verdens organiserte og kjempende proletariat.» (V.I. Lenin: »Frederick Engels», Marx Engels Marxisme, Ny Dag, 1952, s. 38.) Som ei plattform som blei forfatta av Marx og Engels for Kommunistenes forbund fra desember 1847 til januar 1848, kom *Manifestet* første gang ut i februar 1848 i London som en pamflett på 23 sider. Fra mars til juli 1848 blei det trykt opp i deler i *Deutsche Londoner Zeitung*, de tyske emigrantenes demokratiske organ. Samme år blei den tyske utgava av *Manifestet* trykt opp i London som en pamflett på 30 sider. Denne utgava tjente som grunnlag for påfølgende utgaver som blei autorisert av Marx og Engels. I 1848 blei *Manifestet* også oversatt til flere andre europeiske språk – fransk, polsk, dansk, italiensk, flamsk og svensk. Navnene til forfatterne blei ikke nevnt i utgavene fra 1848. De blei først oppgitt i George Harneys utgiver-forord til den første engelske oversettelsen av *Manifestet*, som blei trykt i den chartistiske avisa *Red Republican* i 1850.

2. På initiativ fra redaksjonsstaben i *Der Volksstaat* blei det utgitt ei ny tysk utgave av *Manifestet* i 1872, med forord av Marx og Engels og noen mindre endringer i teksten. Det bar tittelen *Det kommunistiske manifest*, noe også de seinere tyske utgavene av 1883 og 1890 gjorde.

3. Februarrevolusjonen i Frankrike 1848.

4. *Red Republican* var ei ukentlig chartistisk avis, som blei utgitt av George Harney fra juni til november 1850. I nr. 21–24 av denne avisa utkom den første engelske oversettelsen av *Det kommunistiske partis manifest* under tittelen *Det tyske kommunistiske partis manifest*.

5. *Le Socialiste*, organ for den franske seksjonen av Internasjonalesen, var ei ukentlig fransk avis som kom ut i New York fra oktober 1871 til mai 1873. Den understøtta de borgerlige og småborgerlige elementene i den nord-amerikanske føderasjonen av Internasjonalesen. Etter Haag-kongressen (september 1872) inntraff ei forverring i forholdet til Internasjonalesen. *Det kommunistiske partis manifest* blei her offentliggjort i januar og februar 1872.

6. Det dreier seg her om den andre russiske utgava av *Manifestet*, som kom ut i Geneve i 1882. I etterordet til artikkelen »Om samfunnsmessige forhold i Russland», nevner Engels G. V. Plekhanov som oversetter. I den russiske utgava av 1900 antyder også Plekhanov at han har foretatt oversettelsen. Til den russiske utgava av 1882 skrev Marx og Engels et forord som kom ut i Russland i *Narodnaja Volja* (Folkets vilje) den 5. februar 1882. Dette forordet kom ut på tysk 13. april 1882 i nr. 16 av *Der Sozialdemokrat*, organ for det tyske sosialdemokratiske parti. Engels tok dette forordet inn i den tyske utgava av *Manifestet* av 1890.

7. Denne utgava kom i 1869. I Engels' forord til den engelske utgava av 1888 var utgivelsesdatoen for den russiske oversettelsen feilaktig oppgitt (se.s. 12).

8. *Kolokol* (Stormklokken), russisk revolusjonært demokratisk tidsskrift, utgitt av A. I. Herzen og N. P. Ogarjov i London fra 1857 til 1865 og seinere i Geneve. Det blei utgitt på russisk fra 1857 til 1867 og på fransk med et russisk tillegg fra 1868 til 1869.

9. Dette er ei henvisning til situasjonen etter mordet på tsar Alexander den 2., iverksatt av medlemmer av Narodnaja Volja den 13. mars 1881, da Alexander den 3. skremt av de terroristiske handlinger som nylig var iverksatt av den hemmelige eksekutivkomiteen i Narodnaja Volja, gjemte seg i Gatsjina, et sted sørvest for det nåværende Leningrad.

10. *Obsjtsjina*: Landsbysamfunn.

11. Det dreier seg her om den tredje tyske utgava av *Manifestet*, den første utgava som var redigert av Engels etter Marx' død.

12. *Kommunist-prosessen i Köln* (4. oktober til 12. november 1852) var ei sak som blei fabrikkert av den prøyssiske regjeringa. Den arresterte 11 medlemmer av Kommunistenes forbund (1847–52) – proletariatets første internasjonale kommunistiske organisasjon, leda av Marx og Engels og med *Det kommunistiske partis manifest* som sitt program – og stilte dem for retten for »høyforræderi». Bevismaterialet som blei frambragt av prøyssiske politispioner besto i en fingert »original protokoll» fra møtene i sentralledelsen i Kommunistenes forbund og andre forfalska dokumenter, dessuten papirer som blei stjålet av politiet fra den eventyrske Willish-Schapper-fraksjonen, som alt var blitt utstøtt fra forbundet. På grunnlag av disse fingerte dokumentene og falske vitnemåla, dømte retten sju av de anklagede til fra tre til seks års fengsel. Marx og Engels avslørte fullstendig denne provokasjonen fra de som organiserte denne rettsaka og det avskyelige knepet som den prøyssiske politistaten tok i bruk mot den internasjonale arbeiderbevegelsen. (Se Marx, »Avsløringer vedrørende kommunist-prosessen i Köln», og Engels, »Den nye prosessen i Köln».)

13. Et sitat fra en tale som blei holdt av W. Bevan, presidenten for den engelske fagorganisasjonens kongress i Swansea i 1887. Bevans tale blei gjengitt i tidsskriftet *Det allmenne vel* den 17. september 1887.

14. *Woodhull and Claflin's Weekly*, et amerikansk tidsskrift som blei utgitt av de borgerlige kvinnesaksforkjemperne Victoria Woodhull og Tennessee Claflin i New York fra 1870 til 1876. Tidsskriftet brakte ei forkorta utgave av *Det kommunistiske partis manifest* den 30. november 1871.

15. Oversetteren av den andre russiske utgava var i virkeligheten G. V. Plekhanov. Se note 6.

16. Den danske oversettelsen som det her vises til – K. Marx og F. Engels: *Det Kommunistiske Manifest*, København 1885 – inneholder noen unnløtelser og unøyaktigheter, som Engels påpekte i sitt forord til den tyske utgava av 1890 av Manifestet.

17. I virkeligheten blei den franske oversettelsen ved Laura Lafargue utgitt i *Le Socialiste* fra den 29. august til den 7. november 1885. Den blei også trykt som et tillegg til G.T. Mermeix' *La France socialiste*, Paris 1886.

Le Socialiste, et ukentlig tidsskrift som blei grunnlagt i Paris av Jules Guesde i 1885. Før 1902 var det organ for Det Franske Arbeiderparti. Det blei organ for Frankrikes Sosialistiske Parti fra 1902 til 1905, og for Det Franske Sosialistiske Parti fra 1905. Engels ga bidrag til tidsskriftet under 1880- og 90-åra.

18. Den spanske oversettelsen kom ut i *El Socialista* fra juli til august 1886 og blei offentliggjort som pamflett samme år.

El Socialista, organ for det Spanske Sosialistiske Arbeiderparti, var et ukentlig tidsskrift som første gang blei utgitt i Madrid i 1885.

19. Denne læresetningen var blitt satt fram av Marx og Engels i ei rekke av deres skrifter siden 1840-åra. For den formuleringa som det her vises til se »Allmenne vedtekter for den Internasjonale Arbeidersammenslutning».

20. Engels skreiv dette forordet til den fjerde tyske utgava av *Manifestet*, som kom ut i London i mai 1890 i serien »Sozialdemokratische Bibliothek». Dette var den siste utgava som blei redigert av en av forfatterne. Den innbefatta også fororda til de tyske utgavene av 1872 og 1883. En del av Engels' forord til denne nyutgava blei trykt opp i en leder i nr. 3 av *Der Sozialdemokrat* den 16. august 1890 under tittelen »Ei ny utgave av *Det kommunistiske manifest*», og i en leder i *Arbeiter-Zeitung*, nr. 48, 28. november 1890 i anledning Engels' 70-årsdag.

21. Engels viser her til sitt forord til den tyske utgava av 1883.

22. Det bortkomne tyske originalmanuskriptet til Marx' og Engels' forord til den russiske utgava av *Manifestet* er endelig blitt funnet. Da han oversatte

dette forordet tilbake til tysk fra russisk, foretok Engels noen mindre endringer av det.

23. Teksten til dette forordet er gjengitt etter den tyske originalen på s. 8–9 i denne utgava.

24. *Geneve-kongressen* til den Første Internasjonale blei holdt den 3. – 8. september 1866. Seksti delegater som representerte såvel general-rådet og de ulike seksjonene av Internasjonalen som arbeiderforeninger i England, Frankrike, Tyskland og Sveits deltok på kongressen. Hermann Jung leda forhandlingene. Marx' »Instruks til delegatene til det provisoriske general-rådet, de ulike spørsmål» blei lest opp for kongressen som general-rådets offisielle rapport. Proudhonistene, som kontrollerte en tredjedel av stemmene på kongressen, satte et omfattende program som dekket alle emner som var i betraktning opp mot Marx' »Instruks». Men tilhengerne av general-rådet trakk det lengste strået på de fleste spørsmål som var under diskusjon. Kongressen vedtok seks av de ni punktene i »Instruksen» som resolusjoner. Disse dekket spørsmål som omfatta de internasjonale kreftenes felles aksjon, lovfestinga av åtte timers arbeidsdag, kvinne- og barnarbeid, kooperativt arbeid, fagorganisasjoner og de stående hærer. Geneve-kongressen vedtok også Vedtektene og de Administrative reguleringene for den Internasjonale Arbeidersammenslutning.

Arbeider-kongressen i Paris – den Internasjonale Sosialistiske Arbeiderkongress – blei holdt i Paris 14. – 20. juli 1889 og var i virkeligheten stiftelseskongressen for den Andre Internasjonale. De franske opportunistene, possibilistene og deres tilhengere i den Britiske Sosialdemokratiske Føderasjon forsøkte å få hand om forberedelsene til kongressen, gripe ledelsen og forhindre en ny internasjonal enhet av sosialistiske og arbeiderorganisasjoner på marxismens grunn. Men marxistene, som blei leda av Engels, førte en hardnakka kamp mot dem. Og på det tidspunktet da kongressen åpna den 14. juli 1889 – 100-årsdagen for stormen på Bastillen – hadde de marxistiske partiene overtaket. 393 deltakere fra tjue amerikanske og europeiske land var til stede på kongressen. Da de så at deres forsøk hadde slått feil, sammenkalte possibilistene en rivaliserende kongress i Paris på samme dag for å motarbeide den marxistiske kongressen. Bare få av de utenlandske delegatene deltok i possibilistenes kongress, og de fleste av dem var falske representanter.

Den Internasjonale Sosialistiske Arbeiderkongressen hørte på rapporter som blei lagt fram av de sosialistiske partiene om arbeiderbevegelsen i deres respektive land, utarbeida de grunnleggende prinsippene for internasjonal arbeiderlovgivning, godkjente kravet om lovfesting av åtte timers arbeidsdag og pekte på hvordan arbeiderne kunne oppnå sine målsetninger. Kongressen understreket nødvendigheten av at proletariatet organiserte seg politisk og kjempet for virkeliggjøringa av arbeidernes politiske krav. Den gjorde seg til talsmann for avskaffing av stående hærstyrker og foreslo allmenn væpning av folket. Det

mest bemerkelsesverdige vedtaket på kongressen var oppfordringa til arbeiderne i alle land om å feire 1. mai hvert år som arbeiderklassens internasjonale festdag.

25. Engels skreiv dette forordet på tysk til den nye polske utgava av *Manifestet*, som blei utgitt i 1892 i London av *Przedswit* Forlag, som blei drevet av polske sosialister. Etter at han hadde sendt forordet til *Przedswit* Forlag, skreiv Engels i et brev til Stanislav Mendelson datert 11. februar 1892, at han gjerne ville lære polsk og studere utviklinga av arbeiderbevegelsen i Polen grundig, sånn at han kunne skrive et mer detaljert forord til den neste polske utgava av *Manifestet*.

26. *Kongress-Polen*, en del av Polen som under det offisielle navn av det Polske Kongedømme blei avgitt til Russland etter vedtak på Wien-kongressen i 1814–15.

27. Dette forordet, som opprinnelig hadde tittelen »Til de italienske lesere», blei skrevet av Engels på fransk til den italienske utgava av *Manifestet*, på forespørsel fra den italienske sosialistlederen Filippo Turati. Den italienske utgava blei offentliggjort som pamflett i Milano av *Critica Sociale*, et sosialistisk teoretisk tidsskrift. *Manifestet* blei oversatt til italiensk av Pompeo Bettini, og Engels' forord av Turati.

28. I mange av sine skrifter, særlig i sin artikkel »Die Erfurtere im Jahr 1859», satte Marx fram den ideen at reaksjonen etter 1848 opptrådte som en særlig testamentfullbyrder for revolusjonen, som uunngåelig oppfylte revolusjonens krav, om enn på et tragi-komisk vis, nesten som en satire over revolusjonen.

29. Orda »(som i Italia og Tyskland)» står ikke i den tyske originalen.

30. Orda »(som i Frankrike)» står ikke i den tyske originalen.

31. I den tyske utgava av 1848 står »utvikle den borgerlige sivilisasjonen og de borgerlige eiendomsforholda». Men i de tyske utgavene av 1872, 1883 og 1890 er orda »den borgerlige sivilisasjonen og» utelatt.

32. I sine skrifter fra seinere perioder erstatta Marx og Engels »arbeidets verdi» og »arbeidets pris» med de mer eksakte begrepene »arbeidskraftas verdi» og »arbeidskraftas pris» (først innført av Marx).

33. I den tyske originalen lyder denne setningen: »De retter sine angrep ikke bare mot de borgerlige produksjonsforholda, men . . .»

34. Den tyske originalen har »særskilte» i stedet for »sekskeriske».

35. *Legitimistene* støtta Bourbon-dynastiet som blei styrta i 1830 og som representerte interessene til de store familiegodseierne. I kampen mot Orleans-dynastiet, som blei holdt oppe av finansaristokratiet og storborgerskapet, tydde en del av legitimistene ofte til samfunns-demagogi og framstilte seg som

forsvarerne av det arbeidende folket mot borgerskapets utbytting.

Det unge England – ei gruppe politikere og litterater som tilhørte Torypartiet. Den blei organisert tidlig i 1840-åra. Representanter for Det unge England gjenspeilte landaristokratiets misnøye med borgerskapets økende økonomiske og politiske styrke. De tydde til demagogiske metoder for å føre proletariatet inn under sin innflytelse og nytte det til å bekjempe borgerskapet.

36. *Reformistene* var tilhengere av avisa *La Reforme*, som blei utgitt i Paris fra 1843 til 1850. De forfektet opprettinga av republikk og gjennomføringa av demokratiske og sosiale reformer.

37. *Kleinbürgerei* i den tyske originalen. Marx og Engels brukte denne termen for å beskrive de reaksjonære elementene i småborgerskapet i byene.

KLASSEKAMPEN

marxist-leninistisk arbeideravis

ABONNEMENTSPRISER:

Kr. 12,- pr. år.

Halvårsabonnement kr. 6,-

TVEITA POSTKONTOR OSLO 6
POSTGIRO 20 66 99